https://doi.org/10.57583/MF.2026.28.10089

תקשורת ונסיגה דמוקרטית: מערכת קונספטואלית רב־ממדית

נדיב מרדכי ושגיב ברהום*

תקציר

המאמר מציע מסגרת קונספטואלית חדשנית להבנת הקשר המורכב בין תופעת הנסיגה הדמוקרטית (Democratic Backsliding) ובין שדה התקשורת. נסיגה דמוקרטית היא תהליך מוסדי־פוליטי הדרגתי ורב־מישורי, שבו השלטון מבקש לצבור כוח באמצעות לכידה שיטתית של מוסדות המדינה והמרחב הציבורי. המאמר מרחיב את הספרות הקיימת בנושא, שהתמקדה במוסדות חוקתיים, ומציג מודל טיפולוגי המראה כיצד תהליך הנסיגה הדמוקרטית בא לידי ביטוי בהשפעה על התקשורת במדינה, על מרכיביה השונים, ואף בהשתלטות עליה.

הטיפולוגיה המוצעת – המכונה "פלייבוק" לצעדים המשנים את מאזן הכוחות בין השלטון לתקשורת – מתבססת על ראיית התקשורת כמערך מוסדי מבוזר ורב־שחקנים, בשונה ממוסדות חוקתיים ריכוזיים, ולכן מחייב ניתוח הוליסטי. המאמר פורס שורה של מישורים ומנגנונים טיפולוגיים של נסיגה דמוקרטית בתקשורת, ובהם: תנאי רקע סוציו־פוליטיים של פופוליזם; פגיעה בשידור הציבורי; פוליטיזציה במינויים של בעלי תפקידים; לכידה רגולטורית ושינוי מבני של שוק התקשורת; ריכוזיות והטיית משאבים כלכליים בתקשורת המסחרית; מעקף התקשורת המסורתית באמצעות הרשתות החברתיות; וכן יצירת אקלים של עוינות כלפי עיתונאים, המעודד צנזורה

* ד"ר נדיב מרדכי, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן (m.nadiv@gmail.com).
שגיב ברהום, מרכז מישאל חשין ללימודי משפט מתקדמים, האוניברסיטה העברית בירושלים (barhumsagiv@gmail.com).
המחקר נערך בתמיכתם האדיבה של מרכז רובינשטיין לאתגרים חוקתיים באוניברסיטת רייכמן ומרכז מינרווה למחקר שלטון החוק במצבי קיצון באוניברסיטת חיפה.
אנו מבקשים להודות לד"ר תהילה שוורץ אלטשולר היקרה על הערותיה המעולות לגרסה קודמת של המאמר, ולינאי רמות על עזרתו המצוינת בעריכת המחקר. תודה גם לעורכי הגיליון המיוחד, פרופ' דורון שולצינר וד"ר אינס גבל, ולשופטים האנונימיים, עבור הערותיהם שתרמו רבות לשיפור המאמר. האחריות על הכתוב היא שלנו בלבד.

עצמית. תהליכים אלה, הפועלים במקביל ובאים באינטראקציה זה עם זה, מובילים לארגון מחדש של המרחב התקשורתי באופן המשרת את האינטרסים השלטוניים, ואף מאפשרים היזון חוזר המעמיק את הנסיגה הדמוקרטית.

תוך התבססות על ספרות מתחומי התקשורת, לימודי דמוקרטיה והמשפט הציבורי, המאמר מבקש להרים תרומה תיאורטית כפולה. ראשית, פיתוח טיפולוגיה רב־ממדית של נסיגה דמוקרטית בתקשורת, אשר ממפה באופן שיטתי וכוללני את האפיקים השונים שבאמצעותם השלטון עשוי לפגוע בעצמאות התקשורת – אפיון שנעזר בתיאוריה ובניסיונן של מדינות רלוונטיות, ושיאפשר מחקרי תקשורת השוואתיים לזיהוי דפוסים חוצי מדינות. שנית, המאמר רותם את המודל הטיפולוגי המוצע כדי להראות שהוא רלוונטי ביותר גם בישראל של העת הנוכחית, ואף יותר מכך – שניתן להבחין בתהליכים של נסיגה דמוקרטית אף בעבר הקרוב. בכך, הוא מצרף את ישראל למקרי המבחן שהספרות דנה בהם בהקשר הזה.

Media and Democratic Backsliding: A Multidimensional Conceptual Analysis

Nadiv Mordechay, Sagiv Barhum

Abstract

The article advances a novel conceptual framework for analyzing the complex relationship between the phenomenon of democratic backsliding and the media. Democratic backsliding is understood as a gradual, multi-layered institutional and political process through which political authorities seek to accumulate power by systematically capturing state institutions and reshaping the public sphere. Extending this body of literature, that has largely focused on constitutional institutions, the article develops a typological model demonstrating how backsliding processes manifest in attempts to influence, constrain, and ultimately control the media across its various sectors.

The proposed typology – conceptualized as a "playbook" of mechanisms that recalibrate the balance of power between the state and the media – conceives

of the media as a decentralized, multi-actor institutional arena, distinct from centralized constitutional bodies and therefore requiring a holistic analytical approach. The article delineates multiple dimensions and mechanisms of media-related democratic backsliding, including: socio-political conditions of populism; erosion of public broadcasting; politicization of appointments; regulatory capture and structural transformation of media markets; concentration and strategic allocation of economic resources in commercial media; the circumvention of legacy media via social media platforms; and the cultivation of hostility toward journalists, fostering self-censorship. Operating simultaneously and interactively, these processes restructure the media environment in ways that serve governing interests and generate feedback loops that further entrench democratic backsliding.

Situated at the intersection of media studies, democratic theory, and public law, the article offers a dual theoretical contribution: first, the development of a multidimensional typology of "Democratic Backsliding in the Media", enabling comparative scholars to identify cross-national patterns; and second, the application of this framework to the Israeli context, demonstrating its strong contemporary relevance and suggesting that such processes have been observable in the recent past.

מבוא

מאמר זה מאפיין מנעד של תופעות העוסקות בקשר שבין נסיגה דמוקרטית לבין התקשורת. אפיון המישורים השונים שבהם ניתן לדון ביחסים בין תקשורת לדמוקרטיה נעשה על יסוד פרדיגמה של נסיגה דמוקרטית (Bermeo, 2016) (Democratic Backsliding). נסיגה דמוקרטית פירושה שחיקה שמקדם השלטון של ערכים ומוסדות דמוקרטיים, המביאה לשינוי של מודל הדמוקרטיה במדינה. תופעה זו מתרחשת במדינות רבות, בעקבות "המיתון הדמוקרטי העולמי" (Lührmann & Lindberg, 2019), תוך שהמחקר מאפיין את התופעה כחמורה יותר בדמוקרטיות מסוימות מאשר באחרות (Wolkenstein, 2022). עד לאחרונה חקר הנסיגה הדמוקרטית התמקד במיפוי והערכה של הדרכים שבהן השלטון מנסה ללכוד את המוסדות החוקתיים של המדינה, תוך התמקדות בתהליכי צבירת הכוח של ראש הרשות המבצעת על חשבון מוסדות מאזנים, שינוי החוקה, לכידת בית המשפט וצמצום המרחב הליברלי (Haggard & Kaufman, 2021; Huq & Ginsburg, 2018; Scheppele, 2018). כיום, נסיגה דמוקרטית מובנת כתהליך רחב יותר מזה החוקתי, אשר במסגרתו שורה של מוסדות חברתיים נוספים עוברים טרנספורמציה לכיוון לא־דמוקרטי, למשל התרבות והאקדמיה. לאחרונה, מחקרים החלו לחבר בין תופעת הנסיגה הדמוקרטית לתקשורת. גוף הידע המתפתח מנסה לשרטט את האפיקים השונים שבהם השלטון יכול לפגוע בשוק התקשורת במסגרת שאיפותיו האנטי־דמוקרטיות, וכחלק מתהליך של צבירת כוח על חשבון מוסדות מדינה, מוסדות פרטיים והמרחב הציבורי.

על רקע זה, מטרתנו במאמר כפולה: ראשית, אנו מבקשים לשרטט טיפולוגיה של נסיגה דמוקרטית בתקשורת, ובתוך כך להצביע על צעדים טיפוסיים שמבצעים שלטונות המבקשים לשחוק את עצמאות התקשורת במישורים שונים ובאופנים שמתגבשים יחד לנסיגה דמוקרטית בתקשורת. המאמר ממפה שורה של מישורים ביחסים בין השלטון לתקשורת, ומראה כיצד שלטון כזה ינסה לשנות את מאזן הכוח בכל הקשור אליהם. תהליכים אלה לא אופיינו באופן מקיף עד עתה. הטיפולוגיה המוצעת מרחיבה את גוף המחקר הקיים, ומשרטטת את תהליך הנסיגה הדמוקרטית בכל הנוגע לתקשורת. נוסף על כך, המאמר ממקם את המקרה הישראלי על ציר הנסיגה הדמוקרטית בתקשורת. לאחר הצגת כל מאפיין של הטיפולוגיה המוצעת, יובאו בקצרה הקשרים ישראליים המעידים על שאיפותיו של השלטון לצמצם את עצמאותה של התקשורת ואף להשתלט עליה.

תיאור היחסים בין התקשורת לתופעת הנסיגה הדמוקרטית יוביל לשתי תרומות חשובות. האחת היא העמקת יכולתם של חוקרים וחוקרות לזהות את המישורים

השונים שבהם תהליך זה עלול להתרחש ולשרטט תמונה שלמה שתחשוף את חומרתו. לטענתנו, רק מבט כולל על היחסים בין התקשורת לשלטון מאפשר ניתוח כזה, בניגוד לבחינת יוזמות שונות של השלטון במנותק זו מזו. לדוגמה, אין לבחון את התמורות היזומות בשידור הציבורי – שנהוג להציבן במרכז השיח, לפחות בישראל בעת הנוכחית – במנותק מתמורות אחרות. יש להעריך אותן באופן מצרפי, גם בהקשר של תמורות בשדה התקשורת המסחרית ושוק העיתונות.

התרומה השנייה שתעלה מן הניתוח מתמקדת במקרה הישראלי – נראה שניתן לזהות בקלות, גם בישראל, סממנים אנטי־דמוקרטיים מובהקים, שאותם נהוג לייחס לדמוקרטיות המצויות בנסיגה. המאמר מציע מערכת מושגית שתאפשר בהמשך לשוב ולבחון את מיקומה של ישראל על רצף הנסיגה הדמוקרטית.

א. נסיגה דמוקרטית: תהליכים סוציו־פוליטיים מקדמיים

קיומה ועוצמתה של נסיגה דמוקרטית במדינות שונות היא שאלה מורכבת למדידה (Little & Meng, 2024; Knutsen, 2024). מצד אחד, ניתן להצביע על "דמוקרטיות לשעבר", שבהן תהליך זה כבר שחק את איתנות הדמוקרטיה, כמו טורקיה והונגריה (ראו: Bajomi-Lazar & Stępińska, 2019; Benedek, 2024; Polyák, 2019), וכן מדינות נוספות בגוש מרכז ומזרח אירופה (CEE). מצד שני, במדינות אחרות התהליך אינו ליניארי, ולצד אפיזודות של שחיקת הדמוקרטיה מתרחשים חילופי ממשל ואישוש שלטון החוק (למשל, פולין וברזיל). עם זאת, ברמה המוסדית, נסיגה דמוקרטית מתאפיינת בדפוסים של שלטון המנסה להגביר את שליטתו במוסדות וסקטורים של הדמוקרטיה הליברלית. התקשורת היא אחד ממוסדות אלה.

תהליך טיפוסי של נסיגה דמוקרטית מתאפיין בשלטון מתמשך של צד אחד של המפה הפוליטית, שמצליח לשמר את עליונותו לאורך זמן ונוקט גישות פופוליסטיות בעיצוב המרחב השלטוני והציבורי. שלטון כזה ינסה להשפיע על התחום הפוליטי והציבורי לטובתו, במטרה לשמר את כהונתו ולהפוך את האידיאולגיות והערכים שהוא מקדם להגמוניים. בניגוד להפיכה או שינוי חזיתי של המשטר, נסיגה דמוקרטית היא תהליך פנימי, הדרגתי ופוליטי־מוסדי, שבו צבירת הכוח נעשית באמצעות לכידה שיטתית של מוסדות פורמליים ובלתי פורמליים במדינה. תהליך זה מתחיל בהתעצמות פוליטית־תרבותית של צד מסוים במפה הפוליטית. לאחר מכן הוא כולל ניסיונות והצלחות בלכידה של המסגרת החוקתית הפורמלית של המדינה, כמו גם התעצמות מוסדית הדרגתית של הרשות המבצעת "מתחת לחוקה הכתובה", באמצעות

צעדים המגבירים את כוחה על חשבון רשויות עצמאיות, רשויות מאזנות או מרחבים ליברליים אחרים (Luo & Przeworski, 2023).

אלה תהליכי רקע מקדימים לאפשרות של הרחבת הנסיגה הדמוקרטית לתחום התקשורת. כאמור, תחילה שלטונו המתמשך של צד פוליטי אחד, לצד יצירת תנאים סוציו־פוליטיים שמאפשרים זאת, יובילו לשינוי חוקתי ועניינו – התעצמות הכוח של הרשות המבצעת על חשבון מוסדות מאזנים. לאחר מכן השלטון ישאף ללכוד מוסדות מדינה נוספים, כמו השירות הציבורי. תוך כדי כך, ובשלבים שונים של תהליך הנסיגה הדמוקרטית (לעיתים בתחילתו ולעיתים בעיצומו), השלטון יפנה אל התקשורת, אם כדי להשלים תהליכים של שליטה והשפעה שכבר התרחשו, ואם כדי לשלוט בתקשורת ממש.

ב. אפיון מורכב של נסיגה דמוקרטית בתקשורת: ה'פלייבוק'

בחלקים הבאים של המאמר תוצג שורת המאפיינים – "הפלייבוק הטיפולוגי" – של נסיגה דמוקרטית בתקשורת. מאפיינים אלה משקפים תהליכים לא־דמוקרטיים שמתרחשים בשוק התקשורת, בעוצמות משתנות וסדרי התהוות שונים, במהלך נסיגה זו. הצגתם פורסת מצע קונספטואלי שמאפשר לערוך דיון מושכל בשאלה האם נסיגה דמוקרטית המתבטאת בתקשורת מתרחשת גם בישראל, או בכל מדינה שאותה אפשר לבחון בראי הטיפולוגיה המוצעת. למשל, אף שהצעות החקיקה האחרונות של הממשלה בישראל מעמידות את השידור הציבורי במרכז השיח, כמוקד של לכידת התקשורת בישראל ובמקומות אחרים (Neff & Pickard, 2024), לתפיסתנו יש להתמקד באפיקים נוספים (Štětka & Mihelj, 2023), כגון מבנה הבעלות בשוק התקשורת, פוליטיזציה של מינויים בגופי הרגולציה וצנזורה עצמית של עיתונאים.

לטענתנו, תהליך של נסיגה דמוקרטית מוסדית יכלול גם שאיפה שלטונית להשפיע על מוסדות חברתיים נוספים שמעצבים את הזירה הציבורית, או ללכוד אותם. השלטון יסמן כמטרה את השירות הציבורי, האקדמיה, מוסדות התרבות והאומנות וכן מוסדות כלכליים ומסחריים, וינסה לקדם את האידיאולוגיה והאינטרסים שלו דרכם. כחלק ממהלך רחב זה, התקשורת – כלומר התקשורת המסחרית, המרחב הדיגיטלי והשידור הציבורי – תהיה מטרה לניסיונות השפעה ואף לכידה מצד השלטון (Çelik et al., 2024).

נוסף על כך, אנו טוענים שנסיגה דמוקרטית בתקשורת עשויה להיות מורכבת ורב־ממדית יותר מאשר במוסדות אחרים. לא מדובר בסיטואציה מוסדית שבה ניצבים

זה מול זה 'רשות מבצעת מתעצמת' אל מול 'התקשורת'. אין המדובר בבית משפט חוקתי אחד, שאם השלטון הצליח להציב בו נאמנים אזי שליטתו בפרשנות החוקתית הפכה כמעט מוחלטת. בניגוד למוסדות החוקתיים הבכירים ששלטון מתעצם מנסה ללכוד, בתחום התקשורת מערך הכוחות, השחקנים והארגונים מבוזר בהרבה, הן מצד הרשות המבצעת והן מצידם של גופי התקשורת השונים. אם כן, יש לבחון את הנסיגה הדמוקרטית בתקשורת במבט כלל־מוסדי ומרובד. מצד השלטון, סביבות ההתערבות בתקשורת מרובות, וכוללות את שר התקשורת, ראש הרשות המבצעת עצמו (וסביבתו), משרדי ממשלה, הפרלמנט ורגולטורים שנלכדו. מצד התקשורת מדובר בסביבה מבוזרת, עם שחקנים רבים ובעלי אינטרסים שונים, התואמים לעיתים לשאיפות הלכידה השלטוניות.

מחקרים מהשנים האחרונות מצביעים על האופנים שבהם השלטון ינסה לעצב את התקשורת (McDevitt, 2022; Över, 2021). המחקר של התופעה בהקשר הישראלי החל להתפתח גם הוא, וישנה הבנה של הקשר בין נסיגה דמוקרטית בכלל ובין ביטוייה בתקשורת בפרט. עם זאת, המחקר בנושא מצוי בשלבים ראשוניים ביותר (בן־דוד ואח', 2025). במאמר הנוכחי נאפיין וננתח כמה אפיקים טיפוסיים של תהליך זה, תוך התבססות על הספרות המתהווה בתחום (Culloty & Suiter, 2021). לצורך הבנת התהליך, ותוך הרחבת הטיפולוגיה שהציע דרגומיר (Dragomir, 2019), אנו מציעים מערכת מושגית וטיפולוגיה של התופעה במודל המצורף בטבלה א', אשר נרחיב על מאפייניו בחלקים הבאים של הניתוח.

טבלה א': תקשורת ונסיגה דמוקרטית – טיפולוגיה

תהליכי עומק סוציו־פוליטיים	תהליך חוקתי־משטרי של התעצמות הכוח הפוליטי ברשות המבצעת			
	התמקדות בשוק התקשורת לצד לכידת "שווקים שלטוניים" (חוקה ושומרי סף)			
	תהליך פוליטי־חברתי של פופוליזם מדיר ודה־לגיטימציה לתקשורת המסורתית			
מעורבות שלטונית מחריפה בשווקי התקשורת	**לכידת התקשורת המסחרית**	**לכידה רגולטורית**	**לכידת השידור הציבורי**	**ניווט המימון הציבורי**
	ריכוזיות	רגולציה אוהדת לפלטפורמות מועדפות	קריאה ל"גיוון"	קישור בין מימון ציבורי להגבלת חופש הביטוי
	התהדקות של יחסי שלטון־תקשורת	פוליטיזציה באמצעות מינויים	דה־לגיטימציה	ניווט סלקטיבי של משאבי פרסום
	ייזום שליטה על ידי נאמנים	לכידת גופים מפקחים	איום לשנות את התקצוב	העדפה אקטיבית של פרסום בפלטפורמות אוהדות
	שליטה בזיהוי מוחלט עם השלטון	הקמת גופים מקבילים/ חליפיים	הלאמה או הקמת מוסד חליפי	חרם על פלטפורמות המתנגדות לשלטון
	נורמליזציה של קיצוניות בפלטפורמות מרכזיות			
	מעקף פוליטי של התקשורת באמצעות הרשתות החברתיות			
	יחס שלילי כלפי עיתונאים ותרבות של צנזורה עצמית			
היזון חוזר סוציו־פוליטי	ניצול הסדר המוסדי־פוליטי החדש של התקשורת להבניה מחודשת של הנרטיב הלאומי (בדגש על ביטחון, לאומיות ומסורת)			

הממדים השונים המתוארים בטבלה הם "הפלייבוק הטיפולוגי" של נסיגה דמוקרטית בתקשורת על פי ניסיונן של דמוקרטיות שונות. תהליך השחיקה הדמוקרטית בתקשורת מתרחש במסגרת של תהליכי עומק סוציו־פוליטיים רחבים יותר. הוא מתאפיין במעורבות שלטונית מחריפה בשווקי התקשורת המרכזיים השונים: התקשורת המסחרית, הרגולציה על התקשורת, השידור הציבורי וניווט המימון הציבורי. בכל אחד

מאפיקים אלה ניתן להצביע על תהליכים של העמקת המעורבות השלטונית, ובמקרים החמורים ביותר על לכידת הסקטור.

במקביל לכך, נסיגה דמוקרטית בתקשורת תתאפיין בעוד מספר תהליכים, ואלה המרכזיים שבהם: מעקף פוליטי של התקשורת באמצעות הרשתות החברתיות; נורמליזציה של קיצוניות בפלטפורמות תקשורת מסורתיות; ויחס שלילי, ואף עוין, כלפי עיתונאים וכלי תקשורת. התפתחות התהליכים המתוארים בכל אחד מהאפיקים שבטבלה תוביל בסופו של דבר לארגון מחדש של אמצעי התקשורת במדינה ועבודת העיתונאים כך שישרתו את השלטון בצורה טובה יותר. תהליך זה יעבור היזון חוזר, שיאפשר להעמיק את הנסיגה הדמוקרטית גם בזירות נוספות. להלן נפנה לתיאור התהליכים הללו.

1. פופוליזם מדיר ודה־לגיטימציה לתקשורת המסורתית

נסיגה דמוקרטית בתקשורת תתרחש לעיתים קרובות לאחר התבססותה של פוליטיקה פופוליסטית (Manucci, 2017). הפופוליזם הוא תנאי רקע סוציו־פוליטי, אשר במסגרתו מתרחשים תהליכים מוסדיים שונים, ובהם התפתחות שאיפתו של הממשל ללכוד את התקשורת ולתעל אותה לטובת הנצחת שלטונו. כחלק מאידיאולוגיה פופוליסטית רחבה יתרחש תהליך של דה־לגיטימציה לתקשורת, המאפיין את יחסה של פוליטיקה פופוליסטית למוסדות מדינתיים פורמליים ובלתי פורמליים. השלטון יציג כלי תקשורת מרכזיים כאליטיסטיים, מוטים פוליטית, רוויי אינטרסים מעמדיים והגמוניים, ופועלים בניגוד לרצון הציבור. הרטוריקה השלטונית תבדיל בין "העם" ל"אליטות התקשורת". פופוליזם מקטב מסוג זה כלפי התקשורת הוא תופעה שקשה להתמודד עימה באמצעות כלי מדיניות קיימים, על אף שהוא מעודד יחס לא הוגן כלפי התקשורת ומוביל לתפיסתה כמוסד שלא ראוי לעצמאות. ברוח זו, הסיפור הפופוליסטי יציג את ה"תקשורת" בהכללה כמוסד הקשור לאליטות חברתיות נוספות, אשר חותר תחת המנדט של השלטון ופוגע ב"מורל" של "העם". המטרה ארוכת הטווח של מאמץ זה היא שבירת האמון הציבורי בתקשורת המסורתית ופגיעה בעצמאותה. הנרטיב הפופוליסטי הוא בסיס להשתלטות של השלטון על פלטפורמות תקשורת, ומעניק לו לגיטימציה ללכוד פלטפורמות קיימות או לייצר פלטפורמות האוהדות את האינטרסים השלטוניים. ניתן אפוא לתאר את הפופוליזם כתופעת רוחב סוציו־פוליטית שעומדת ברקע כלל הנסיגה הדמוקרטית בתקשורת, וכקרקע פורייה להרחבתה.

כדי להבין את הפופוליזם לאשורו, יש לציין שמדובר בתופעה על־פוליטית וניטרלית מבחינת תוכן. הפופוליזם עשוי לאמץ אידיאולוגיה פוליטית המזוהה עם עמדות

ימין, אבל גם להשתלב באידיאולוגיות שמאל כלכלי או חברתי מובהקות. בישראל, ההתארגנות הפוליטית של שני העשורים האחרונים הובילה לעלייתו של פופוליזם אתנו־לאומי־ביטחוני שאותו מקדם ומלבה הימין הפוליטי. הפופוליזם הוא רק אחד מהרכיבים שמשפיעים על האופן שבו השלטון שואף לעצב את המדינה, כאשר השלטון המחזיק באידיאולוגיית ימין משתמש בפופוליזם כדי להפחית את האמון הציבורי במוסדות חברתיים ומדינתיים ולהביא לדה־לגיטימציה שלהם.

ראוי לציין ששאלת האמון בתקשורת היא שאלה מורכבת גם במנותק מהמשבר הדמוקרטי. קיטוב פוליטי ומבנים חברתיים קיימים משפיעים על מידת האמון של הציבור בתקשורת. אפשר לטעון שהאמון במוסד התקשורת היה נמוך מלכתחילה, מה שמחייב תגובת מדיניות ומעורבות שלטונית ישירה בתקשורת. לחלופין, אפשר שהמתקפה הפופוליסטית על התקשורת היא הגורם לירידת האמון בה. טענתנו היא שהמנהיג הפופוליסט והרטוריקה הפוליטית שלו יקדמו בזירה הציבורית טענות חריפות לאי־אמון בתקשורת המסורתית, הבוגדת לכאורה באינטרסים של "העם", ושטענות אלה ישמשו את השלטון כאמתלה לניסיון ללכוד את אמצעי התקשורת השונים ובו בזמן להמשיך ולהעצים את הדה־לגיטימציה שלהם.

בישראל ניתן לזהות תהליך ארוך טווח, שהחל שנים רבות לפני השינוי המשטרי של שנת 2023, של מסגור התקשורת כאליטת שמאל רוויית אינטרסים מעמדיים והגמוניים (בדומה למערכת המשפט), הנאבקת בנבחרי "העם" (Rogenhofer & Panievsky, 2020).

2. פגיעה בשידור הציבורי

הכלי המיידי והנגיש ביותר שאותו מכשיר הנרטיב הפופוליסטי נגד התקשורת הוא צמצום הלגיטימציה של השידור הציבורי עד כדי "תביעות" לבטלו ויוזמות לעשות כן (Holtz-Bacha, 2021). לחלופין, המנהיג הפופוליסט יבקש לשלוט בשידור הציבורי – ניסיון המאפיין דמוקרטיות שמצויות בתהליך נסיגה מתקדם. דוגמאות לכך הן דמוקרטיות במזרח ובמרכז אירופה (מדינות ה־CEE; וראו נספח א'), שבהן הממשל שאף ללכוד את השידור הציבורי כבר בשלבים ראשונים של תהליך ההנצחה השלטונית. עם זאת, גם בדמוקרטיות איתנות יותר, שבהן קיים שידור ציבורי במימון ציבורי, כמו אנגליה, שוודיה (Hien & Norman, 2023), דנמרק, שווייץ וארצות הברית, נערכים מאבקים על קיומו ועצמאותו של השידור הציבורי (Połońska & Beckett, 2019). במסגרת זו, ניתן לאפיין כמה מהלכים שלטוניים לשליטה בגופי השידור הציבורי או לפגיעה בהם:

1. **התעלמות ודה־לגיטימציה** – גם במדינות שבהן האיום על הדמוקרטיה אינו נתפס כחריף, מנהיגות פופוליסטית עשויה להתעלם מנחיצותו (ואף מקיומו) של שידור ציבורי, לבטא פקפוק בחיוניותו ובהצדקה למימונו, ואף להשתמש בכוחה כדי להצר את צעדיו. מהלכים כאלה יהיו ציבוריים ויוסברו כחברתיים בעיקרם. המנהיג הפופוליסט ילבה שיח הטוען לחוסר איזון וגיוון בתקשורת בכלל, ובפרט בשידור הציבורי, שאמור לייצג את "העם" המממן אותו ולא רק את האליטה. לרוב, המניע לדה־לגיטימציה של השידור הציבורי הוא פוליטי, וקשור לאי־שביעות רצון של השלטון מאופן הסיקור הנהוג בו. השידור הציבורי חשוף למהלכי דה־לגיטימציה מכיוון שהוא מוסד במימון המדינה. לדוגמה, בוריס ג'ונסון, ראש ממשלת בריטניה לשעבר, ניהל בתקופת כהונתו מאבק ב־BBC, רשת השידור הבריטית הציבורית. המאבק השפיע על יחסם של תומכי ג'ונסון (הימין המתון והעמוק) כלפי תאגיד זה. יחסו של ג'ונסון ל־BBC כלל ליבוי של דיון ציבורי על הטיות בסיקור פוליטי, מה שהוביל לדיון על נחיצותו של התאגיד מלכתחילה ולתהיות אם מודל המימון שלו – באמצעות אגרת שידור – מוצדק. בהתאם לכך, ג'ונסון נהג לפי מדיניות של "כיסא ריק" וסירב להתראיין ל־BBC.

2. **קיצוץ תקציבי** – שלב נוסף בפגיעה בשידור ציבורי הוא שימוש בכלים תקציביים כדי לצמצם את פעילותו. במדינות שונות במערב אירופה מודל המימון עדיין כרוך באגרת שידור, וכמה ממשלות מנהלות מזה כמה שנים מדיניות שמטרתה להפחית את האגרה או לבטל אותה. במדינות שבהן השידור הציבורי ממומן מתקציב המדינה עולות גם הצעות לשליטה תקציבית בתאגידי השידור הציבוריים או להפחתת תקציבם, מה שמנגיש עבור השלטון את המעורבות המעשית בפעולות התאגידים. למשל, בדנמרק – מדינה שאינה מאופיינת בנסיגה מתקדמת – עברה הצעה לקצץ 20% מתקציבו של תאגיד השידור הציבורי, מה שהוביל להפחתה בנפח פעילותו ובכוח האדם שלו. בישראל נרשמים בימים אלה מאמצים רבים מצד שר התקשורת לפגוע ברווחתו הכלכלית של תאגיד השידור הציבורי, באופן שמעלה חשד לצמצום עצמאותו ויכולתו להפיק תכנים. גם הצעות החקיקה בנושא נוטות לעבר העמקת המעורבות השלטונית. בשנת 2023 הועלתה הצעה להגביר את הפיקוח הפוליטי על תקציב התאגיד (הצעת חוק השידור הציבורי הישראלי, 2023), ובשנת 2024 הועלתה הצעה להפסקת הניהול העצמאי של תקציב התאגיד והכפפתו לתקציב המדינה (הצעת חוק השידור הציבורי הישראלי, 2024). הצעה זו מקודמת גם עתה (אפריל 2026). תהליך החלשתו של השידור הציבורי בישראל מהותי עבור השלטון גם מכיוון שמוסד זה מהווה בלם מפני ריכוזיות בשוק התקשורת (בן־דוד ואח', 2025, עמ' 40). כאשר השידור הציבורי מוחלש, הדבר מסייע לגורמים פרטיים (לעיתים כאלה המקורבים לשלטון) להשתלט על תדרים – וזהו מנגנון נוסף המועיל לפוליטיקאים שמסיגים את הדמוקרטיה.

3. **הלאמה באמצעות מינויים או חקיקה** – דרך נוספת להשתלט על השידור הציבורי היא הלאמתו. הלאמה עניינה בביטול מוחלט של החציצה בין התאגיד העצמאי לממשלה. ניתן לבצע הלאמה בכמה דרכים, והנפוצה בהן היא החלפת נושאי המשרות בתאגיד הציבורי במי שמסומנים כנאמני השלטון. מהלכים אלו קודמו בכמה מדינות במזרח

ומרכז אירופה, המאופיינות בנסיגה דמוקרטית מתקדמת. לדוגמה, מאז ניצחונה של מפלגת פידס ההונגרית בבחירות 2010 ועד 2015, יותר מ־1,600 עיתונאים ואנשי תקשורת פוטרו מהתקשורת הציבורית, והוחלפו בעובדים שנחשבו נאמנים יותר לנרטיב הממשלתי. תהליך ההחלפה ההמונית יצר שינוי מבני עמוק, שבמסגרתו איבדה התקשורת הציבורית את עצמאותה והפכה לגוף הנשלט בידי הממשלה. כך התחזק המנגנון שבאמצעותו השלטון מעצב את התכנים ואת מרחב השיח הציבורי (Nemeth, 2025, p. 17). דרך נוספת להשתלט על השידור הציבורי היא ערעור עצמאותו בחקיקה, באופן שפוגע ביכולתו לספק לציבור מוצרים איכותיים ומרובדים (תוכן, סרטים תיעודיים, חדשות). אמצעי רווח להטמיע זאת בדמוקרטיות בנסיגה הוא לשנות את ההגדרה של מטרות (תכליות) השידור הציבורי בחקיקה המסמיכה שלו.

4. **הקמת גוף שידור מקביל/כפיף** – פרקטיקה נוספת היא הקמה של גוף שידור ציבורי חדש או מועצה מפקחת חדשה, באופן שמאיין את התאגיד הציבורי הקיים. למשל, בפולין הועברה חקיקה ייחודית בהובלת מפלגת 'החוק והצדק' (PIS) להקמת תאגיד חדש (NTC), שקיבל סמכויות פיקוח על גוף השידור הציבורי, ובעלי התפקידים בו מונו בידי הממשלה (Surowiec et al., 2021). בהמשך, גם המנדט החקיקתי שניתן לגוף החדש שונה וקבע מימוש של תכליות לאומיות, נוצריות ואחרות, שעולות בקנה אחד עם אידיאולוגיית מפלגת 'החוק והצדק', ונוגדות את עקרון העצמאות של העיתונות (Węglińska et al., 2022). בהונגריה, התקשורת הציבורית מנוהלת בידי השלטון ישירות, ללא כל עצמאות. רפורמת תקשורת שנערכה ב־2010 במדינה זו הביאה לארגון מחדש של מבנה הפיקוח על שוק התקשורת. כמו כן, הרשות הלאומית לתקשורת והמועצה הלאומית לרדיו ולטלוויזיה אוחדו לכדי רשות אחת, הרשות הלאומית לתקשורת ומידע (NMHH), שקיבלה סמכויות פיקוח על התקשורת הכתובה והאלקטרונית גם יחד. בתוך ה־NMHH פועלת מועצת התקשורת (Media Council) – גוף מנהל האחראי על רישיונות שידור, פיקוח על תכנים ואכיפת הוראות חוקי התקשורת. הממשלה שולטת לחלוטין במינויים של ראש הרשות והמועצה. בשנת 2011 ביצעה ממשלת פידס שינוי נוסף בשוק התקשורת והעבירה את כלל הנכסים של גופי השידור הציבוריים לקרן המדינתית MTVA (הקרן לשירותי תקשורת ותמיכה), אשר פועלת תחת ה־NMHH ומועצת התקשורת. תוכני החדשות, המימון, ניהול הנכסים ותפעול גופי השידור הציבוריים רוכזו בידי MTVA, ומאז 2015 גם בידי חברת השידור המאוחדת Duna Media. אף שהתקציב השנתי של הקרן מאושר בפרלמנט (הנשלט בידי פידס), מועצת ה־NMHH קובעת את כללי הניהול והקצאת המשאבים, כך שגוף פוליטי שולט ישירות במנגנוני התוכן והמימון של התקשורת הציבורית – מה שהעמיק את תלותה בשלטון, פגע בעצמאותה והוביל לביקורת בין־לאומית על הצטמצמות הפלורליזם והאיזון בסיקור החדשותי (McNeill & Valentine, 2024). זהו השלב המתקדם ביותר של שליטה ממשלתית ישירה, ללא חציצה או עצמאות כלשהי.

5. **הפרטה** – דרך חמישית היא הפרטת השידור הציבורי. מהלך זה מתבצע מתוך טענה שלטונית כי אין הצדקה לממן שידור ציבורי, אף שלמעשה הוא נובע משאיפה

לשלוט במבנה הבעלות הפרטי והחדש של התאגיד. הפרטת השידור הציבורי נחשבת לעיתים לצעד מהותי והפגנתי, ולפיכך היא עשויה לספוג ביקורת מחמירה יותר מצד שומרי הסף, בהנחה שסמכויותיהם לא נפגעו. לעומת זאת, ביחס ליוזמות הדרגתיות ומצטברות לפגיעה בתאגיד ולכרסום בעצמאותו, ההגנה המשפטית תהיה רפה יותר.

בישראל, המדיניות הנוכחית מבכרת דיון פומבי במודל הפרטה מסוג זה. בשנים האחרונות השלטון מעלה בעקביות ובשיטתיות הצעות להפרטת השידור הציבורי, הן של תאגיד השידור הציבורי (הצעת חוק הפרטת תאגיד השידור הציבורי הישראלי, 2022, 2024) והן של תחנת הרדיו הצבאית גלי צה"ל (הצעת חוק הפרטת גלי צה"ל, 2022, 2023, 2024). ההצעה האחרונה עד כה, מסוף שנת 2024, מבקשת לקבוע כי תאגיד השידור הציבורי יחדל להתקיים בתום שנתיים מכניסת החוק לתוקף. לאחרונה החליטה הממשלה על סגירת גלי צה"ל (החלטה 3661 של הממשלה ה־37) – מהלך שנגד תקפותו תלויה ועומדת עתירה לבג"ץ, אשר הוצא בה צו על תנאי, וטרם התבצע (בג"ץ 61683-12-25).

מכלול האסטרטגיות שמנינו לעיל ביחס לשידור הציבורי יכול לסייע באפיון צעדים ממשלתיים ובהבנתם בהקשר של נסיגה דמוקרטית בתחום התקשורת. הניסיון מראה כי השלטון יכול לנקוט מגוון צעדי מדיניות, שכולם משרתים את המטרה – פוליטיזציה של השידור הציבורי – אך בעוצמות משתנות. בישראל, הממשלה מקפידה להעלות לשולחן הדיונים הצעות מרחיקות לכת להפרטת תאגיד השידור הציבורי – דרך פעולה שמאפיינת דמוקרטיות פגומות המצויות בנסיגה דמוקרטית מתקדמת. עם זאת, חלק מההצעות אינן מקודמות במהירות, ודאי בהשוואה לקצב לכידתו של השידור הציבורי במדינות מרכז ומזרח אירופה. הצעות אלו משמשות איום על התנהלות התאגיד הציבורי, ומשמעותן הצהרתית וציבורית כאחד.

ג. רגולציה תומכת לפלטפורמות האוהדות את השלטון

דרך נוספת לחיזוק השליטה בתקשורת היא הטיית הרגולציה לטובת פלטפורמות שאוהדות את השלטון. דרך זו משתייכת לתחום השגרתי של מדיניות רגולציה בשוק התקשורת, ולרוב היא עוטה אצטלה של הסתמכות על נימוקים לגיטימיים, כגון הצורך לגוון את שוק התקשורת ולתת ביטוי לכלל הקולות של הציבור, אך מטרתה לקדם סיקור מוטה לטובת הממשלה.

בישראל, נעשים ניסיונות להטות את השידורים בערוצי הטלוויזיה לטובת האינטרסים של הממשלה באמצעות רגולציה. דוגמאות להעדפה רגולטורית שהובילה לעליית פלטפורמות האוהדות את השלטון הן עלייתם של העיתון **ישראל היום** (והניסיון לאפשר את קיומו באמצעות חקיקה מיוחדת, ולאחר מכן גם הניסיון להגביל את קיומו החינמי

באמצעות חקיקה מיוחדת; שירות גלובס, 2019), וכן ערוץ 14, שהחל לשדר כאפיק 'מורשת', ובהמשך הפך לערוץ חדשות בחסות הטבות רגולטוריות ומימוניות. לצד זאת, לאחרונה מתנהל מאבק על איוש הרשויות הרגולטוריות, כאשר השלטון ממנה דמויות שנויות במחלוקת לתפקידי מפתח ברשויות אלו במטרה להביא לרגולציה אוהדת. המטרה השלטונית של מינויים אלו היא לשלוט בפיקוח על התקשורת, באמצעות שליטה באיוש של גופי הרגולציה.

ישראל מתאפיינת, במיוחד מאז שנת 2023, בהצעות חקיקה מרחיקות לכת מטעם הממשלה, שיש בהן כדי לשנות את האיזונים הדמוקרטיים של מערכות ומוסדות מאזנים. יתר על כן, מאז שנת 2024 עולה החשש שהממשלה מקדמת רפורמה נרחבת המיועדת להטות את שוק התקשורת לטובתה. בהקשר זה בולטת הצעת חוק התקשורת (שידורים) מאמצע שנת 2025 – הצעת חוק ממשלתית המקודמת במהירות בידי שר התקשורת, אשר נדונה בימים אלה בוועדה מיוחדת שהוקמה אד־הוק לצורך חקיקתה בכנסת. ברמה הסמלית, קידום הצעה זו הוא צעד נוסף בשורת צעדים של שר התקשורת, שכולם נכרכים יחד ושמטרתם המוצהרת היא להוביל למהפכה בשוק השידורים. מטרה זו מתאפיינת בחזון לשבור את "מוקדי הכוח" של השחקנים והמוסדות הקיימים. ההצעה מקודמת בחופזה וללא עבודת מטה סדורה מול כל הנוגעים בדבר ומשרדי הממשלה הרלוונטיים, תוך שילוב חלקים שונים של רפורמה – שחלקם כבר הוצעו אך לא נחקקו – לכדי הצעה אחודה, באופן שמעלה חשש לניצול המהלך לשם פגיעה בעצמאותם ובחוסנם של גופי תקשורת. בעת הנוכחית, הליך קידום ההצעה ספג התנגדות מצד שומרי הסף המשפטיים בממשלה ובכנסת, מהסיבה שהיא כוללת רכיבים הפוגעים באיזונים דמוקרטיים. חרף התנגדות זו, הממשלה עקפה את ועדת הכלכלה, כדי לנטרל את התנגדותו של יו"ר הוועדה, והקימה ועדה מיוחדת אד־הוק לקידום ההצעה – מהלך חסר תקדים הפוגע בעקרון הפרדת הרשויות. בימים אלה, ובעיצומה של המערכה מול איראן, מתנהל הליך חקיקה אינטנסיבי שכבר עתה מביא את ההתערבות השלטונית בשוק התקשורת לשיאים שלא נודעו מאז קום המדינה. דבר המעלה פגמים משמעותיים שנטען כי מצדיקים התערבות שיפוטית תקדימית תוך כדי התנהלות ההליך (בר־סימן־טוב ואח', 2025).

רכיב מרכזי של ההצעה נוגע להקמתה של רשות אסדרה חדשה בידי הממשלה, באופן המעלה חשש שבדומה לשירות הציבורי, רשות זו תוקם אך ורק כדי להגביר את השליטה הפוליטית במערך הרגולציה הקיים, בדומה למהלכים שנעשו בהונגריה ופולין. ההצעה כוללת ביטול מנגנונים המגינים על העצמאות וחוסר התלות של שידורי החדשות, באופן שיאפשר התערבות פוליטית וכלכלית של בעלי אינטרסים בשידורים אלה. היא מעלה חשש לזיקה פוליטית במינוי נציגי הציבור ברשות האסדרה החדשה,

וזאת בשל מבנה ועדת האיתור שתוקם, וכן כיוון שתקציב הרשות לא יהיה עצמאי אלא חלק מתקציב המדינה. נוסף על כך, ההצעה הנדונה כוללת רכיב מובהק של פוליטיזציה בנתוני הרייטינג, באמצעות הוראה שמאפשרת לרשות החדשה להתערב בדרך מדידת הנתונים. מאפיינים אלה הובילו את היועצת המשפטית לממשלה להתריע – באופן חריג וחסר תקדים – מפני הפגיעה האפשרית של ההצעה באיזונים ובבלמים הדמוקרטיים של שוק השידורים בישראל.

דוגמה נוספת למאפיין זה היא הניסיון לשליטה פוליטית ברגולציה של הרייטינג. הצעת חוק מהעת האחרונה מבקשת לחייב את ערוצי הטלוויזיה להציג את נתוני הצפייה בהם בזמן אמת במהלך שעות צפיית השיא (הצעת חוק חובת הצגה של נתוני צפייה לצופה, 2024). מעבר לבעיה שב"ריאליטיזציה" של הצפייה, ההצעה מבקשת לבצע רידוד של הצפייה בטלוויזיה ובערך שלה עבור חופש הביטוי. זהו טלה־פופוליזם מסוג חדש, המופיע בישראל על רקע חוסר ההסכמות בין ערוץ 14 ליתר הערוצים בכל הנוגע למידת השפעה ונתוני צפייה.

4. מעורבות פוליטית במבנה הבעלות המסחרי

תופעה מרכזית נוספת שניתן למנות כתשתית ללכידה פוליטית אפשרית של התקשורת היא מעורבות פוליטית גוברת במבנה הבעלות של התקשורת המסחרית, תוך ניצול הריכוזיות ומבנה ההון המונופוליסטי לשם הפיכתה לכלי בשירות השחקן הפוליטי. לתופעה זו יש כמה היבטים. בדמוקרטיות בנסיגה יגברו הניסיונות לדחוף תאגידים בין־לאומיים לצאת משוק התקשורת המקומי ולהפסיק לספק בו שירותים, וזאת לשם הלאמה או ניסיון לעודד גורמים מקומיים המקורבים לשלטון לרכוש תאגידי תקשורת, כפי שקורה במזרח אירופה ובמרכזה (Dragomir, 2019). דמוקרטיות בנסיגה מאופיינות גם בבעלויות צולבות על תאגידי תקשורת, כלומר בשליטה של גורם אחד בכמה כלי תקשורת הפועלים בכמה פלטפורמות (טלוויזיה, רדיו, עיתונות כתובה ורשתות חברתיות). כמו כן, בדמוקרטיות בנסיגה יתגלו קשרים הדוקים בין בעלי תאגידי תקשורת ובין גורמי שלטון, וההנהגה הפוליטית תדרבן בעלי הון המקורבים למפלגת השלטון ולמנהיגיה לרכוש כלי תקשורת פרטיים במטרה להטות את אופן הסיקור הנהוג בהם.

מחקרים בנושא הקשר בין נסיגה דמוקרטית לתקשורת מצאו ששליטה אוליגרכית בשווקי תקשורת מסחרית מנבאת השתלטות של השלטון עצמו על התקשורת בשלב מתקדם יותר (Marius, 2019; Štětka, 2015). אין המדובר במהלך מדיניות או חקיקה קונקרטי שיוביל להשתלטות שלטונית חזיתית ומיידית, אלא בתהליך זוחל, ארוך

טווח לפי רוב, אשר במסגרתו מבנה הבעלות בתקשורת המסחרית מתארגן באופן שמתיישב עם האינטרסים והאידיאולוגיה של השלטון. תהליך זה מתרחש באמצעות השפעה "רכה" ומצטברת, כאשר השלטון מגביר בהדרגה את אחיזתו הבלתי פורמלית בפלטפורמות מסחריות מרכזיות, בדגש על ערוצי חדשות.

הונגריה מוזכרת בספרות כמקרה מבחן לתהליך כזה. שם, החל משנת 2002, הגברת המעורבות הפוליטית במבנה הבעלות קדמה לשליטה ישירה יותר של השלטון בתקשורת הציבורית והמסחרית. כך, אף לפני תקופת הכהונה השנייה של מפלגת פידס (2010), קידם מנהיגה ויקטור אורבן "תקשורת שמרנית", כתגובה להנחה שהתקשורת המסורתית משרתת את האופוזיציה. צעד ראשון בכיוון זה היה חיבור בין בעלות מסחרית למפלגה, בין היתר באמצעות עידוד מקורבים למפלגה לרכוש קבוצות תקשורת מידי תאגידים בין־לאומיים. דוגמה בולטת לכך היא ההשתלטות של לאיוש שימיצ'קה (Simicska), המקורב לאורבן, על תאגיד Hír TV בשנת 2004, והפיכתו לזרוע תקשורתית של פידס, ומאוחר יותר לערוץ המפיץ תעמולה ודיסאינפורמציה דרך קבע. בהמשך, מועצת התקשורת שהקימה פידס מנעה את המיזוג בין שני מוציאי העיתונים הזרים הגדולים Axel Springer ו־Ringier, מה שחייב אותם למכור חלק גדול מנכסיהם והותיר פתח למשקיעים המקורבים לפידס לרכוש נתח נרחב מהשוק. צעד דומה נעשה ב־2017, כאשר המועצה חסמה את המיזוג בין Magyar RTL Televízió Zrt ל־Central Digital Média Kft, במטרה לבלום את התרחבותה הדיגיטלית של RTL. פעולות אלו שינו את מבנה השוק והיטיבו עם גורמי תקשורת פרו־ממשלתיים (Benedek, 2024; Nemeth, 2025, p. 9; Rahmani, 2025).

גם בישראל, הריכוזיות של הבעלות בתקשורת המסחרית היא סוגיה מורכבת מזה שנים, זמן רב לפני שהופיע האיום האנטי־דמוקרטי של העת הנוכחית. מבנה מפת התקשורת מאפשר נסיגה דמוקרטית בשוק התקשורת, ואף מעצים אותה. כידוע, נהוג לנתח את השאלה בדבר קיומה של ריכוזיות בתקשורת מזוויות שונות, תוך בחינת השליטה של גורם דומיננטי אחד על מספר כלי תקשורת הפועלים בפלטפורמות מקבילות – השידורים, העיתונות הכתובה והאינטרנט (בן־דוד ואח', 2025, עמ' 31-33; ברהום, 2026). עם זאת, המחקר מכיר בכך שבישראל שוררת ריכוזיות במידה בינונית־גבוהה בשוק השידורים, בין שהשווקים נבחנים בנפרד ובין שנבדק המבנה של כולם יחדיו (בן־דוד ואח', 2025, עמ' 35-38). דוגמאות מקומיות לריכוזיות הבעלות בהקשר הישראלי הן השפעתו של **ישראל היום** על שוק העיתונות המודפסת, וחדירתו לשוק הישראלי באמצעות מימון זר מטעם דמות המקורבת לימין הפוליטי; מעורבות פוליטית בהצעות לרכישת אחזקות בערוצים המסחריים ובמבני הבעלות בערוצים חדשים (כמו ערוץ 14 והרדיו האזורי); וכן הענקת עדיפות שלטונית למספר מצומצם

של כלי תקשורת, באופן המעיד על תמיכה שלטונית בהם עקב קו הסיקור הנוהג בהם. בכל הנוגע למעורבות במבנה הבעלות, התופעה של יחסי הון־שלטון הקדימה בישראל את תופעת הנסיגה הדמוקרטית.

בישראל, המעורבות הפוליטית במבנה הבעלות בתקשורת ובסיקור העיתונאי גופו מטופלת בשנים האחרונות גם באמצעות המשפט הפלילי, לאחר שהכלים הרגולטוריים והמנהליים לא הצליחו להתמודד עם התופעה. מאז שנת 2016 מתנהל במדינה הליך פלילי נגד ראש הממשלה, שחלק נרחב ממנו נוגע לחשדות להטיית סיקור בשתי פלטפורמות מרכזיות בתקשורת המסחרית ("תיק 2000" ו"תיק 4000"). פרשה זו משקפת ניסיון של מערכת האכיפה להתמודד במונחים פליליים עם סוגיות של הטבות רגולטוריות בתמורה לסיקור מוטה, כמו גם סוגיות הקשורות לניסיון לשלוט בשוק העיתונאות המודפסת על רקע מאבק בין **ידיעות אחרונות** ל**ישראל היום**, שני העיתונים הבולטים בישראל.

5. לכידת גופים מפקחים

נסיגה דמוקרטית בתקשורת מתאפיינת גם בפוליטיזציה של גופים מפקחים – ניסיונות ללכוד סוכנויות מדינה עצמאיות וגופי רגולציה באופן שמגביר את השליטה של הדרג הפוליטי בהם, על חשבון המקצועיות והעצמאות הנהוגות בהם. לצד השידור הציבורי, עליו לרוב קל להטביע חותם שלטוני כמודגם לעיל, בדמוקרטיה בנסיגה נוכל לצפות שלכידה תתרחש גם בגופים מפקחים שהמחוקק הבחין אותם מהדרג הפוליטי במפורש או במשתמע. בשונה מהשידור הציבורי, גופים אלה מפקחים על ייצור תוכן או מפעילים רגולציה על פלטפורמות.

בישראל, מקרים מייצגים מהעת האחרונה הם הניסיונות של שר התקשורת להגביר את שליטתו במועצת תאגיד השידור (הצעת חוק השידור הציבורי הישראלי, 2025); למנות מנכ"ל למשרדו תוך הדגשת והעדפת עמדתו האידיאולוגית של הממונה על פני דרישות הסף; ולשלוט במינויים במועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, עד כדי מינוי תומכי שלטון מובהקים לתפקידים בצמרת הרשות המפקחת. מקרה אחר הוא ביטויו של הרצון לשלוט במינוי מפקד גלי צה"ל – גוף תקשורת הנמצא בשליטת צה"ל – רצון שאפיין את ממשלות ישראל לדורותיהן.

אם תאגידי תקשורת אמורים להיות עצמאיים, נראה שמהלכים כגון אלה מעידים על שאיפה להגביר את שליטת הממשלה באיוש תפקידי מפתח בשוק התקשורת, תוך זניחת שיקולים מקצועיים ותוך קידום עמדות שאינן מתייחסות לעצמאות פיקוחית כערך המרכזי שמתווה את המדיניות. על השאיפה לשליטה בשוק התקשורת מלמדים

גם מהלכים שיטתיים שמשפיעים על מבנה השוק, ובתוך כך על מבנה הגופים המרכיבים אותו. אחד המהלכים האלה הוא הצעת חוק מתחילת שנת 2025, שלפיה הממשלה תחליף את ועדת האיתור למינוי חברי וחברות מועצת תאגיד השידור הציבורי. כלומר, הממשלה, בהמלצת שר התקשורת, תהיה אמונה על מינוי חברי וחברות המועצה. עקב כך, מועצת תאגיד השידור הציבורי – שמופקדת על קביעת מדיניות, דרכי עבודה, תקציב ומינוי מנכ"ל – תוכפף לשיקוליו של השר הממליץ על מועמדים לממשלה.

בדמוקרטיות בנסיגה, הגברת הפוליטיזציה של התקשורת עצמה או של הגופים המפקחים עליה מלווה בטענות שלטוניות בדבר הצורך בגיוון ופלורליזם של פלטפורמות. שיח הגיוון מאפיין את טענות הימין הפוליטי בדיון הציבורי, ורווח במדינות מזרח אירופאיות רבות. בישראל, ראש הממשלה עצמו מוביל שיח זה, ומתגונן במהלך משפטו בטיעונים שלפיהם מעורבותו הנטענת בתקשורת נועדה להגביר את הגיוון בשוק, אשר לשיטתו התאפיין במשך עשורים רבים בחדגוניות, ואף בביטויי עוינות אישית כלפיו וכלפי קרוביו. אין בשאיפה לפלורליזם בתקשורת, כשלעצמה, בעיה דמוקרטית. בחינת ההיסטוריה של התקשורת בישראל, לפחות עד תחילת שנות ה־90, מעלה שיש לכך מקום. עם זאת, המחקר בתחום זה (למשל, בנושא תהליך הורתו של תאגיד השידור בכנסת) מעלה כי טענות ל"גיוון" אינן מקדמות פלורליזם בפועל, אלא משמשות ממשלות המסיגות את הדמוקרטיה להשגת מטרות פוליטיות צרות ומיידיות (Yadlin & Klein-Shagrir, 2024). על פי רוב, טענות להיעדר גיוון בתקשורת משמשות פתח למינויים פוליטיים או מעין־פוליטיים של מועמדים חד־גוניים מטעמו.

6. ניווט המימון הציבורי

דרך נוספת להטיית מערכות תקשורת לטובת השלטון היא ניתוב של משאבי פרסום שלטוניים. השלטון הוא שחקן בולט בשוק הפרסום, שממנו פרסומים מסוגים שונים, החל בפרסומים רשמיים וכלה בקמפיינים שלטוניים של רשויות המדינה השונות. המדינה מנתבת תקציבים, שאמורים להיות מחולקים באופן שוויוני, לפרסום שלטוני מסוגים שונים. תקציבים אלה הם לעיתים נתח ניכר ממקורות הרווח של כלי תקשורת. כוח שלטוני זה הוא בעל משקל במיוחד בשוק העיתונות הכתובה, שסובל מבעיות במודל המימון ונסמך לא אחת על רווחים מפרסום ממשלתי. כאשר השלטון מבקש לפגוע בשחקנים בשוק התקשורת, הוא מחלק משאבי פרסום באופן לא שוויוני, תוך העדפת פלטפורמות אוהדות, ולעיתים תוך הפליה מפורשת של פלטפורמות ביקורתיות או שאינן אוהדות אותו.

תהליך זה עשוי להתאפיין בכמה דפוסי התנהלות שלטוניים בדרגות חומרה שונות. תחילה, השיח הציבורי יקשר בין מימון ציבורי – של משאבי תקשורת ומשאבי מדינה בכלל – ובין הצורך להשמיע את "הדעות הנכונות", כגון הימנעות מביקורת על ערכים ומוסדות לאומיים. תופעה כזו קיימת גם בעולם התרבות ומתבטאת בניסיונות לשלול מימון מפלטפורמות ביקורתיות. כמו כן, עשוי להתבצע ניווט סלקטיבי של משאבי פרסום. ביטוי מחמיר יותר של יחס שלטוני סלקטיבי יהיה מצב של העדפה אקטיבית מצד השלטון – ובמקרים מסוימים אף מוצהרת – לשימוש במשאבי פרסום רק בערוצים מסוימים והפנייתם לפלטפורמות אוהדות. שלב נוסף יכלול קריאות פוליטיות חזיתיות להחרים כלי תקשורת מסוימים לחלוטין ולא לאפשר למוסדות המדינה לבוא איתם במגע כלל, תוך הפסקת מינויים, משיכת פרסומי חובה של מכרזים והפסקת פרסומים שלטוניים.

בהונגריה, אופן השימוש בתקציבים ציבוריים הפך לכלי שגרתי להעדפה של פלטפורמות אוהדות. משרד התקשורת הלאומי, שהוקם באוקטובר 2015, מופקד על תכנון מסרי הממשלה, ניסוחם והפצתם באמצעות קמפיינים במדיה שונים (Benedek, 2024, p. 475). גוף נוסף, NKOH, מרכז מאז 2014 את תיאום חוזי הפרסום והתקשרויות התקשורת של גופים ציבוריים, לרבות התקשרויות עם סוכנויות פרסום. דיווחים עצמאיים מצביעים על כך שסכומי עתק של פרסום ממשלתי מוזרמים מדי שנה לכלי תקשורת המקורבים לממשלה, באופן היוצר השפעה פוליטית עקיפה על השוק. למשל, בשנת 2018 קיבל TV2, הערוץ המזוהה עם הממשלה, כ־67% מתקציבי הפרסום הממלכתיים בתחום הטלוויזיה, בעוד הערוץ העצמאי RTL Klub קיבל כ־1% בלבד (Commissioner for Human Rights, 2021, p. 5).

בישראל, דוגמה בולטת מהעת האחרונה לחרם פרסומי היא החלטת ממשלה רשמית למשיכת משאבי פרסום של משרדי הממשלה השונים מעיתון **הארץ** ולהחרמתו. זאת, בעקבות התבטאויות של מו"ל **הארץ** שנגעו למלחמת חרבות ברזל. זוהי דוגמה למהלך בוטה של חרם שלטוני הצהרתי, אף שבדרך כלל שלטונות נוקטים צעדים כאלה באמצעות החלטות מנהליות, שמתעדפות פרסום בפלטפורמות אוהדות על פני חלוקה שוויונית ומגוונת של משאבי פרסום. בהקשר זה, צעד נוסף שניתן לציין הוא ניסיון להגברת השליטה הפוליטית על לשכת הפרסום הממשלתית וניתוב פוליטי לא־שוויוני של משאבי פרסום.

3. נורמליזציה של עמדות קיצוניות בפלטפורמות מרכזיות

תהליך נוסף הקשור קשר הדוק לביטויים של נסיגה דמוקרטית בתקשורת נובע ממערך התמריצים של התקשורת המסחרית עצמה, שמלבה את ההקצנה של הזירה הפוליטית (Szabó et al., 2018). המדובר בתהליך שהמחקר מאפיין כ'נורמליזציה' (Normalization) של מפלגות ונבחרים המשתייכים לימין העמוק (ובמדינות אחרות, לשמאל העמוק) בתקשורת המסחרית המשודרת, ובעיקר בגופי חדשות בטלוויזיה וברדיו.

נורמליזציה של עמדות קצה פוליטיות כרוכה בשינויים חברתיים־פוליטיים מתמשכים, המביאים לכך שעמדות פוליטיות שנחשבו בעבר קיצוניות נתפסות במידה גוברת כרכיבים נורמליים ובלתי שנויים במחלוקת בשיח הציבורי (Ekström et al., 2020, p. 469). תהליך נורמליזציה זה, המכונה גם מיינסטרימינג (Mainstreaming), מתחיל בתוך הספֵרה הפוליטית והמפלגתית, באמצעות הכללה והכלה של מפלגות קיצוניות במוסדות הדמוקרטיים של המדינה (Ekström et al., 2020, p. 470), לרוב משיקולים פוליטיים צרים. לאחר מכן, תהליך זה מנורמל גם בתקשורת ובאמצעותה. אם כן, שלב מכריע בתהליך זה הוא פוליטי, עוד לפני שהתקשורת מעורבת בו. הוא כולל מתן לגיטימציה לעמדות קיצוניות וטשטוש הגבולות האידיאולוגיים בין שחקנים פוליטיים מהמרכז לאלה המשתייכים לקצה.

לאחר הנרמול הפוליטי, התקשורת והעיתונות ממלאות תפקיד חיוני בהאצת הנורמליזציה באמצעות מתן חשיפה נרחבת ולגיטימציה לעמדות קצה. במדינות רבות שבהן מתרחשת נסיגה דמוקרטית, התקשורת הופכת למתווך המרכזי של עמדות קיצון לציבור, ובכך היא תורמת לתהליך הנרמול. תיווך שכזה נובע במקרים רבים מדבקות יתר בתפיסה שלפיה התקשורת אמורה לשמש במה פלורליסטית ומגוונת, המחייבת איזון פשוט בין דעות מנוגדות, אף ללא בחינה מדוקדקת של תוכן העמדות (Ekström et al., 2020, p. 470). כמו כן, ביסוד הנטייה לחשיפה עקיבה של עמדות קצה ניצב שיקול מסחרי מובהק. ראשית, אם המנהיג הקיצוני זכה לאמון הבוחרים, הטעם להעניק לו במה הוא הרצון למשוך את תשומת הלב של תומכיו (וטעם זה בהחלט מבוסס דמוקרטית). שנית, עמדות הקצה, שרובן פשטניות, פרובוקטיביות וסנסציוניות, מעוררות עניין, ולכן מושכות קהל רחב יותר מאשר עמדות שגרתיות (קרניאל, 2025). ואכן, הכלה לא ביקורתית של נבחרי ציבור המייצגים עמדות קיצון כדבר שבשגרה בראיונות, בחדשות ובסיקור אירועים מעניקה לדעותיהם הכרה סמלית ומעמד רם בנוף הפוליטי. המדובר בתהליך שאינו מאפיין רק פלטפורמות המזוהות עם השלטון, אלא את כלל ערוצי התקשורת במדינה. אומנם הפלטפורמות

השונות מתיימרות לתת במה לקולות מגוונים, וכן להניב מכך תשואות כספיות, אולם תוצאה ישירה של ייצוגים תדירים של עמדות קצה היא קיבוען במרכז השיח כעמדות שגרתיות. השתתפות של גורמים קיצוניים בראיונות בשידור חי, ומתן במה נרחבת מדי לדעותיהם בנושאים כמו הגירה או ביטחון, מנרמלים אותם באמצעות הצבתם כדמויות קונצנזואליות המגיבות על אירועי השעה מזווית ייחודית וקיצונית, שכביכול הכרחי שתישמע. ואכן, כאשר מדובר בנבחר ציבור בכיר, נודעת חשיבות לכך שייתן דין וחשבון לציבור באשר למדיניותו, ומדיניות של "כיסא ריק" היא מצב פגום ביותר בהקשר זה. עם זאת, מתן במה נרחבת יתר על המידה לעמדותיו הקיצוניות, כמו גם יחס מאופק כלפיהן (למשל בשל חשש מהחרמת כלי התקשורת), יוצר אפקט הפוך: שיוך שגוי של העמדה הקיצונית לקטגוריה של העמדות הלגיטימיות הרווחות בציבור. מחקרים ניסויים שנערכו בבריטניה ובאוסטרליה מראים שחשיפה לראיונות כאלה, בייחוד עם פעילי ימין קיצוני, מגבירה את הסכמת הקהל עם אמירות קיצוניות ומטפחת ביותר את האמונה שדעות אלו מקבלות תמיכה רחבה באוכלוסייה (Bolet & Foos, 2025, pp. 1, 3).

תהליך זה מוחרף, בישראל ובעולם, גם עקב השימוש של נבחרי ציבורי בעלי עמדות קיצון בוויראליות של הרשתות החברתיות, דבר שמקטין את היכולת של התקשורת הממוסדת להתעלם מעמדות קיצון ואף גורם לה לאמצן, מחשש לאיבוד הרלוונטיות שלה. נורמליזציה של פוליטיקת קיצון נובעת מהתמריצים של התקשורת המסחרית, אשר מתקיימת באקלים של תחרות ומאבק על משאבי פרסום, מה שמוביל בעת הנוכחית לטלה־פופוליזם. במציאות כזו נודע יתרון למועמדים סנסציוניים שמשקפים שבירה של נורמות חברתיות ופוליטיות. הדבר מציב בפני הפלטפורמות דילמה בין הרצון להימנע ממתן חשיפה לסנסציה ובין הפוטנציאל לרווח כלכלי הנלווה לחשיפה כזו. תהליך זה מבטא תנועה מהתפיסה של עיתונות כחושפת סכנות לדמוקרטיה לעבר תפיסתה ככזו שמסקרת את הקיים, מקבעת אותו ומסתגלת אליו.

דוגמה מייצגת לנורמליזציה של עמדות קיצון בתקשורת היא הסיקור של מי שהתמנה לימים לשר לביטחון לאומי, איתמר בן גביר. בשנים עברו הוצג בן גביר כדמות קיקיונית, בעלת עמדות שוליות ביותר, עד כדי כך שניתן היה לזהות סלידה מופגנת וגורפת של העיתונות מעמדותיו. כאשר הוא סוקר, הודגשו פרטים מסוימים מעברו, כגון הרשעות בפלילים והחזקה בעמדות כהניסטיות, ודיון בדמותו ובמעשיו לא היה חלק אינטגרלי מהנושאים המרכזיים שעל סדר היום, אלא סימון של צד רדיקלי במפה הפוליטית. עם הזמן, כחלק ממגמה גורפת שפשטה בציבוריות הישראלית (Zonszein, 2024) ובתקשורת במדינה, החל בן גביר, לצד מועמדי קיצון אחרים, לקבל זמן מסך רב יותר. הדבר מיצב אותו כדמות לגיטימית ואף מרכזית בסיקור העיתונאי. מטבע הדברים,

הכוח הפוליטי שצבר הביא לכך שהוא אינו מוצג עוד כפוליטיקאי פרובוקטיבי, אלא מתראיין בקביעות באמצעי התקשורת. אכן, הסמכויות הנרחבות שבהן הוא מחזיק מתוקף תפקידו כשר לביטחון לאומי מחייבות את התקשורת להשמיע את קולו בדיון הציבורי. עם זאת, השינוי ביחסה של התקשורת כלפיו לאורך השנים משקף, מבחינת תוצאתו, תופעה רחבה של נרמול ה"קיצוני" של פעם והפיכתו ל"מיינסטרים" בערוצים המרכזיים של ימינו.

המחקר עוד לא הגיע למסקנה גורפת בנוגע לשאלות הקשורות לאופן התרחשותם של תהליכי נורמליזציה בתקשורת. למשל, האם הם קורים מלמטה למעלה, כלומר בהתאם לדרישת צופים; או מלמעלה למטה, כלומר מוכתבים בידי הקשרים בין אליטות פוליטיות לאליטות תקשורתיות. עם זאת, קיים קונצנזוס כי תופעה זו מאפשרת שחיקה ואף שבירה של נורמות פוליטיות יסודיות ומוסכמות של המרכז הפוליטי, בחסות הנרמול של הענקת במה למפלגות קיצון ומועמדיהן בזירה הציבורית.

8. יחס לעיתונאים: מאלימות שלטונית ועד תרבות של צנזורה עצמית

דפוס נוסף שמאפיין דמוקרטיות בנסיגה הוא השינוי ביחס השלטון לעיתונאים שמבקרים אותו. מדינות שעוברות שחיקה דמוקרטית יתאפיינו בצמצום חופש הביטוי ומרחב השיח הליברלי, בין היתר באמצעות הפעלת כוח שלטוני נגד התקשורת, נגד עיתונות חוקרת ונגד השיח הביקורתי והדמוקרטי שהתקשורת מייצרת. במדינות שבהן הנסיגה הדמוקרטית היא תופעה רבת שנים – כמו רוסיה, טורקיה והונגריה – תופעה זו תתבטא בסגירת כלי תקשורת ואף בהפעלת אלימות שלטונית נגד עיתונאים, למשל באמצעות הפעלת לחץ ישיר לפיטורי עיתונאים ורדיפה פלילית, ובמקרים חמורים אף אלימות פיזית נגד עיתונאים, כפי שנעשה בדיקטטורות.

ממצאים מדאיגים בעניין זה, בהקשר ישראלי, הם דיווחיהם של 51 עיתונאים, עיתונאיות וצלמי עיתונות על 35 אירועי אלימות בשנת 2024, שבהם חוו 68 התנהגויות אלימות, הן מצד אזרחים הן מצד שוטרים. חשוב לציין שמספר אירועי האלימות הפיזיים, הכוללים מכות, דחיפות, בעיטות, יריקות והשלכת חפצים, עלה על מספרם של אירועי האלימות המילולית (בן־דוד ואח', 2025, עמ' 59).

בהקשר שלנו מעניינות יותר לא מדינות שבהן התופעה הגיעה כבר למחוזות האלימות הפוליטית, אלא מדינות שבהן התהליך מתקדם פחות. במדינות אלה השלטון ינסה לפגוע בלגיטימיות ובפעילות של העיתונות החוקרת והעיתונות החדשותית באמצעות כלים רכים ואלגנטיים יותר, כגון מתקפות פוליטיות, איומים ברגולציה ומהלכי דה־לגיטימציה בשיח הציבורי. לעניין זה רלוונטי ביותר ניתוח השאיפה השלטונית

להגביל את עצמאותה של התקשורת ושל בעלי התפקידים בה כחלק ממגמה כוללת של נסיגה דמוקרטית. זאת, מכיוון שהמנהיג המסיג את עצמאות התקשורת מבקש להשתלט במקביל על גופים נוספים אשר עצמאות נדרשת לשם פעילותם התקינה. ואכן, כאשר השלטון יצמצם את עצמאות המשטרה, למשל, וישתלט על מינויים בה, קרוב לוודאי שהאלימות כלפי עיתונאים תגיע, בין השאר, מצד כוחות שיטור שהפנימו את המסר השלטוני. מהלך זה מאפיין את המתקפה על חופש העיתונות בישראל בשנים האחרונות, כאשר מתרבים אירועי האלימות כלפי עיתונאים מצד שוטרים דווקא (בן־דוד ואח', 2025, עמ' 60, 64).

הספרות בתחום זה מעלה כי בניגוד לדיקטטורות, דמוקרטיות בנסיגה מנסות לשמר מראית עין של מרחב ציבורי פתוח (Václav & Mihelj, 2004), אבל במקביל מפתחות נורמות שמטרתן להחליש את העיתונות באמצעות איומים, השתקה, הפעלת לחץ שלטוני ותודעתי וכן כלים נוספים. אלה מובילים בתורם לתופעה של צנזורה עצמית, שבמסגרתה העיתונאים מקבלים על עצמם כללים לא־כתובים, שמניאים אותם מסיקור ביקורתי ומאתגר של השלטון. כך, עיתונות שתפנים את המסר השלטוני המאיים כלפיה תיטה להימנע מלצאת נגד מדיניות השלטון, להפסיק תחקירנות פוליטית ולדחוק דעות נוקבות לקרן זווית. במקום אלה, היא תתמקד בהשערות באשר למה השלטון ירצה שהעיסוק העיתונאי יניב, ומה השלטון יעדיף שעיתונאים ימשכו ממנו את ידיהם.

ברקע הצנזורה העצמית קיים חשש מתביעות השתקה נגד עיתונאים. בישראל של העת האחרונה נמצא כי השלטון מטפח פרקטיקה זו. נבחרי ציבור רבים נוהגים לתבוע עיתונאים שחשפו התנהלות קלוקלת שלהם במהלך מלאכתם הציבורית, או לעודד תביעות נגדם. דוגמה בולטת בהקשר זה היא קרן שהקים שר הכלכלה והתעשייה, ניר ברקת, שייעודה לממן תביעות נגד חברת החדשות של ערוץ 12. ברקע מהלך זה עמד תחקיר מקיף שביקר את התנהלות השר, וככל הנראה היווה הניעה להקמת הקרן. גם במקרים שבהם התביעה האזרחית של נבחר הציבור חסרת שחר, היא מחייבת את העיתונאי להתגונן במקום להקדיש משאבים לטובת חשיפות נוספות. ראוי לציין שבמהלך השנים 2008-2024 שליש מתביעות הדיבה נגד עיתונאים התקבלו חלקית לפחות, נתון המלמד כי על העיתונות לנהוג באחריות יתרה. עם זאת, מחצית מתביעות אלו נדחו או נמחקו, נתון המצביע על הקלות היתרה של השימוש בהליך משפטי להרתעת עיתונאים (בן־דוד ואח', 2025, עמ' 70-71).

מטבע הדברים, תהליכים כאלה מובילים לבסוף לאירועים החורגים מצנזורה עצמית. החרפת הנסיגה הדמוקרטית תגרור צעדים חמורים בהרבה, ובהם סגירת כלי תקשורת.

למשל, בשנת 2020 ביטלה מועצת התקשורת בהונגריה את הרישיון של Klubrádió, תחנת הרדיו העצמאית הגדולה במדינה. התחנה, שהייתה אחד המוקדים האחרונים להשמעת קולות האופוזיציה בשידור הציבורי, נאלצה להפסיק את שידוריה בפועל בשנת 2021, לאחר שבית משפט בבודפשט אישר את החלטת המועצה. אף שהנימוק הרשמי לביטול הרישיון היה הפרות רגולטוריות, ארגוני זכויות אדם וגורמי פיקוח בין־לאומיים טענו כי מדובר בצעד פוליטי, כחלק ממהלך ארוך שנים לצמצום המרחב הביקורתי בתקשורת. סגירתה של Klubrádió נתפסה בהונגריה ומחוצה לה כסימן נוסף לשחיקת חופש העיתונות והעמקת הפגיעה בפלורליזם התקשורתי במדינה (McNeill & Valentine, 2024).

בישראל, המחקר מעלה שבשנים האחרונות התפתחה תרבות של צנזורה עצמית בקרב עיתונאים (בעיקר בתחום החדשות) לנוכח הדה־לגיטימציה שמקדמת הממשלה כלפי התקשורת (Panievsky, 2022). מבחינת הדין, אין בספר החוקים הישראלי חוק המאבטח את מלאכתם של עיתונאים ועיתונאיות. אין בנמצא, למשל, חוק המחמיר את הסנקציה העונשית כלפי תוקף כאשר הנתקף הוא עיתונאי, אם במסגרת עבודתו ואם מחוצה לה (הצעות מעין זו לא קודמו; ברהום, 2026).

9. מעקף פוליטי של התקשורת המסורתית באמצעות הרשתות החברתיות

מחקרים רבים מתמקדים בקשר בין עלייתן של הרשתות החברתיות לקיטוב חברתי והשפעות שליליות רחבות יותר על דמוקרטיות, ואין בכוונתנו לפרוס כאן יריעה רחבה בנושא זה. קשר זה משפיע רבות על הנסיגה הדמוקרטית מכל זווית, ונותן אותותיו גם בסממנים הקודמים שמנינו. ראוי לציין את ההיבטים השונים של הרשתות החברתיות בעיקר כדי להדגיש את יכולתן להאיץ תהליכים של נסיגה דמוקרטית כפי שתוארו לעיל.

המחקר בתחום זה מעלה כי במדינות בנסיגה דמוקרטית (כמו ארצות הברית, בריטניה, הונגריה, ברזיל, הודו וישראל – במינונים משתנים), השלטונות נוטים לדפוסים מובחנים של שימוש ברשתות החברתיות, במטרה להחליש פלטפורמות תקשורת מסורתיות. מנהיגים פופוליסטיים מפעילים את עיקר מאמצי ההשפעה שלהם ברשתות, ומקפידים לפנות ישירות לקהל תומכיהם, תוך בידולו מקהל המתנגדים. התנהלות זו מגבירה קיטוב, ובעיקר מאפשרת לאותם מנהיגים להתעלם מהתקשורת המסורתית או להתייחס אליה באופן סלקטיבי. במקרים רבים מנהיגים אלה מבטאים פקפוק כלפי התקשורת המסורתית, מטילים ספק בתוצריה וחותרים תחת הלגיטימיות של תוצרים אלה.

התבטאויות שונות של מנהיגים מבוססות על המציאות המצטיירת ברשת החברתית, בשונה מהמציאות המשתקפת בסיקור העיתונאי המוסדי. תצורה זו, של מציאויות גמישות או מציאויות אלטרנטיביות, מקלה על השחקן הפוליטי, מכיוון שאינו נדרש להתמודד עם התשתית העובדתית הקיימת במציאות האובייקטיבית ועם ביקורת עיתונאית על דרכי פעולתו. יתרה מזו, השיח הרעיל ברשתות החברתיות משמש כר פורה עבור המנהיג הפופוליסט. על רקע דפוסי ההקצנה של השיח ברשתות המנהיג יכול להפיץ מידע שגוי, להדהד תיאוריות קונספירציה ולהשתלח ביריביו, ובהם עיתונאים. הפגנת יחס כזה כלפי עיתונאים נועדה להרתיע אותם מלבצע את מלאכתם (בן־דוד ואח', 2025, עמ' 79-81).

מזווית אחרת, דפוס זה מטה את מחזור החדשות והסיקור לטובת השיח ברשת החברתית, כך שסדר יומן של הפלטפורמות המסורתיות נקבע בידי המסרים של השחקן הפוליטי המופצים ברשתות החברתיות. בעידן שבו הזהות העיתונאית עצמה הופכת נזילה, ובהשפעת הרשתות החברתיות והצורך המובנה של הפלטפורמות בתחרות מולן, גובר הטשטוש בין כתבים לפרשנים, בין עיתונאים ובין מושאי סיקור ומרואיינים מטעם, ובין הנעשה ברשתות לסיקור מבוסס ועצמאי (ברהום, 2026).

בהקשר רחב, אפשר למשל לבחון את מערכת היחסים בין ממשל דונלד טראמפ לרשתות החברתיות בארצות הברית. יחסים אלה הם דוגמה מייצגת להעדפה שלטונית של רשתות מסוימות – במקרה זה X והרשת הייעודית Truth Social, בבעלותו של טראמפ עצמו – על פני פלטפורמות אחרות, כאשר קיימים קשרים הדוקים בין בעלי הרשת לממשל. מערכת יחסים זו אמורה לשרת את שני הצדדים. בישראל, השלטון נוקט מזה זמן מדיניות הדרה מופגנת כלפי ערוצי טלוויזיה ורדיו מרכזיים. שחקנים פוליטיים מסרבים להתראיין בכלי תקשורת מרכזיים ואף מצהירים על מדיניות זו, ככל הנראה במטרה לשלהב את תומכיהם ולעודדם להימנע מצפייה בערוצים המוחרמים. ראשון מקדמי מדיניות זו הוא ראש הממשלה, שחלוקת משאבי הופעותיו בתקשורת נעשית תוך התעלמות מהתקשורת המסורתית והעדפת פלטפורמות אוהדות ולא ביקורתיות, ובכללן הרשתות החברתיות וערוץ 14.

ג. ביטחון, תקשורת ודמוקרטיה – מאפיין ייחודי של המקרה הישראלי

לאחר הצגת הטיפולוגית הכללית של תהליכי נסיגה דמוקרטית בתקשורת, נבקש להצביע על מאפיין ייחודי למקרה הישראלי, והוא מערכת היחסים בין התקשורת לביטחון. במחקר העוסק בנסיגה דמוקרטית ובמשפט החוקתי, מוכרת סוגיית הניצול לרעה של מצבי חירום בידי שלטונות המעוניינים בהרחבת סמכויותיהם. סממן מרכזי

המלמד על נסיגה דמוקרטית בתקשורת הוא ניסיון של שלטון להשתמש במלחמה, ובמצב החירום הנובע ממנה, כדי לפגוע בעצמאותה של התקשורת. מצב זה אינו ייחודי לתקשורת, ומחקרים הראו שמצב ביטחוני מורכב משמש מצע לצמצום עקרונות דמוקרטיים מצד שלטונות מסיגים.

בישראל, נושא הביטחון הלאומי עומד בליבה של הזהות החברתית והחוקתית, ואף עלול להחריף איומים על איתנות הדמוקרטיה. לתפיסתנו, גם בכל הנוגע לתקשורת ההקשר הביטחוני משמש זרז בולט לנסיגה הדמוקרטית. ננסה לעמוד על שני הגורמים העיקריים לכך: התנהלותה של התקשורת בזמן מלחמה והתנהלותו של השלטון. לטענתנו, גורמים אלו אפיינו במידה רבה את פני התקשורת בתקופת מלחמת חרבות ברזל ובמערכות הצבאיות מול איראן, ובכך הם הופכים את ישראל למקרה מבחן ייחודי, שבו המשבר הדמוקרטי מתעצב ומוגדר מחדש לנוכח מלחמה בעצימות גבוהה.

1. הגורם הפנימי: האתוס של הסיקור הביטחוני

סיבה אחת להאצת הנסיגה הדמוקרטית בתקשורת הישראלית, בהקשר של ביטחון, היא כי מתקיים קשר רציף ומורכב בין גופי סיקור לצבא. קשר זה נוכח ביתר שאת במציאות של מלחמה מתמשכת, ובמהלכה הוא עשוי להשפיע באופן מהותי על התרבות הפוליטית, ולשרת מגמות של נסיגה דמוקרטית.

המחקר מעלה כי ישראל היא דוגמה ייחודית לתופעה המכונה "פופוליזם ביטחוני" (Levi & Agmon, 2020), כלומר פופוליזם גובר סביב יחסים בין יהודים לערבים ובין ישראלים לאויבי המדינה. בדמוקרטיות אחרות בנסיגה ניתן לזהות פופוליזם מדיר המתבסס על סוגיות של לאום, מעמד, הגירה או דת. תרבות של תקשורת מגויסת בעת חירום מעלה שאלות שלהן השלכה ישירה על צמצום המרחב הדמוקרטי. קשרים הדוקים במיוחד בין התקשורת לסוכני הידע הצבאיים עשויים להחליש את האקלים הדמוקרטי, שכן על פי רוב הם משרתים מבחינה תודעתית גם את האתוס השלטוני שמובילה הממשלה.

השילוב בין שלטון מתעצם ובין מסורת תקשורתית ונורמות תקשורתיות קיימות מייצר תהליכים שמקדמים נסיגה דמוקרטית. לאחר פרוץ מלחמת חרבות ברזל חלה בישראל הקשחה ניכרת של התודעה התקשורתית, שהתבטאה במה שניתן לכנות "התכנסות תקשורתית מוחלטת סביב הדגל" (Katz & Liebes, 2009). כללי המשחק העיתונאיים השתנו כמעט בן רגע: כלי תקשורת מרכזיים, לרבות עיתונאים המזוהים בשגרה עם חירות עיתונאית ועמדה ביקורתית, אימצו שיח מגויס, אחיד ומאופק, שנע בין תמיכה מוחלטת בקו הממשלתי ובין הימנעות כמעט מוחלטת מביקורת מהותית.

שינוי זה היה מובן בתחילה, לנוכח המאורעות המזעזעים של טבח השבעה באוקטובר, אך נמשך למעשה עד היום, ללא הצדקה, רפלקטיביות או ביקורת עצמית או ציבורית. בלטה במיוחד הנטייה לאמץ ערכים מיליטריסטיים, הרבה מעבר למקובל בסיקור הצבאי השגרתי, להציג את המלחמה ואת הדרג הצבאי כחסינים מביקורת, ולמסגר ביקורת כמזיקה למאמץ הלאומי. כך חיזקה התקשורת נורמות של נאמנות לשלטון, חשדנות כלפי מחלוקת ציבורית, וצמצום ניכר של המרחב להטלת ספק. התוצאה הייתה שחיקה בולטת של עקרונות יסוד בתקשורת דמוקרטית: עצמאות, ביקורתיות, איזון ושמירה על מרחב דיון פתוח. מצב זה הפך את הסיקור בזמן המלחמה לדוגמה מדאיגה של האופן שבו מצבי חירום מזרזים אימוץ דפוסים תקשורתיים שאינם דמוקרטיים במהותם על חשבון הציבור, הזקוק יותר מתמיד לעיתונות חופשית, אחראית ומפוכחת.

המקרה של היחסים בין תקשורת לביטחון בישראל הוא אף דוגמה לניצול של אירועי מקרו בלתי צפויים לחיזוק מגמות אנטי־דמוקרטיות קיימות. בהקשר זה, אפשר לסווג אירוע חירום כמו מלחמת חרבות ברזל כאירוע שתרם למגמות שפורטו לעיל.

2. הגורם החיצוני: חקיקת חירום

גם פעולותיו של השלטון עצמו תורמות בתורן לנסיגה של הערכים הליברליים שעצמאותה של התקשורת אמורה לשמר. בזמן מלחמת חרבות ברזל גבר השימוש בחקיקת חירום שמסמיכה את השלטון לסגור פלטפורמות תקשורת. בחקיקה, שהתבצעה בעיצומה של המלחמה, הוסמך שר התקשורת להפסיק שידור של ערוץ זר, להורות על סגירת משרדיו הנמצאים בשטח ישראל, לתפוס מכשיר המשמש לשידור תכניו ולהסיר את תכניו מהאינטרנט. אף אם חקיקה זו חלה רק בהקשר של מלחמת חרבות ברזל, היא יכולה ללמד על שינוי מודל הרגולציה ועל הגבולות של הלגיטימציה לשנותו בעיתות חירום. בזמן המלחמה הועלו הצעות חקיקה ומדיניות רבות נוספות הנוגעות לשליטת השלטון באמצעי התקשורת, להגבלות סיקור, למניעת גישה של עיתונאים וליוזמות שונות שיפחיתו את הביקורת על פעילות השלטון בזמן מלחמה (הצעת חוק מניעת פגיעת גוף שידורים זר בביטחון המדינה, 2024).

גם מבלי להידרש לעומק המשמעויות של החקיקה המוצגת וההצעות שהועלו בעקבותיה, דומה שסנקציות נגד ערוץ זר – כולל הפסקת שידוריו – יש בהן כדי למנוע מהציבור הישראלי, שעליו ביקש המחוקק להגן, לקבל את התמונה המלאה של המתרחש בזמן מלחמה. סגירת ערוצים זרים (צעד שעשוי להיות לגיטימי כשלעצמו, בהקשרים קיצוניים מסוימים) שימשה את השלטון להגברת הדה־לגיטימציה של גופי תקשורת זרים. אך חמור מכך, מדובר במהלך של תפיסת כוח שלטוני בשעת חירום,

והמגמה הנוכחית מעידה על כך שהוא עלול לגלוש גם לרגולציה של התקשורת הישראלית. בדרך זו בדיוק מתארת הספרות מצבים שבהם שעת חירום משמשת להגברת הכוח השלטוני (Gross & Ní Aoláin, 2006).

סיכום

במאמר זה ניסינו לאפיין כמה ממדים שבעזרתם ניתן להבין את הקשר בין התקשורת לבין תופעת הנסיגה הדמוקרטית. שרטוט קונספטואלי זה ומיפוי המסלולים שבהם התופעה מתרחשת מעמיקים את ההבנה התיאורטית והמוסדית של מאפייני התהליך, ונועדו לסייע למי שמנסים ללמוד את התופעה.

התהליך המתואר במאמר אינו מסתיים בלכידת התקשורת בלבד, אלא מייצר מנגנון מעגלי של היזון חוזר המעצים את עצמו. השלטון פועל לשחיקת עצמאותה של התקשורת באמצעות התהליכים שתוארו במאמר: דה־לגיטימציה, רגולציה מוטה, שליטה בבעלות, פוליטיזציה של גופי פיקוח וניווט משאבים. מרגע שמתגבש סדר מוסדי חדש, שבו לממשלה שליטה מוגברת בשדה התקשורתי, התקשורת עצמה הופכת לכלי בשירות הפרויקט הפוליטי וחיזוק כוחו של השלטון. בשלב זה לא מדובר רק בהחלשת הביקורת או בצמצום הפלורליזם, אלא בשימוש יזום בתקשורת לצורך הבניית מציאות נורמטיבית חדשה: טיפוח נרטיבים פוליטיים מסוימים, נרמול עמדות שבעבר נתפסו כקיצוניות, ומסגור תפיסות אנטי־ליברליות כ"קול העם". כך, התקשורת הלכודה אינה רק תוצר של תהליכי הנסיגה הדמוקרטית בתחום החוקתי ובתחומה שלה; בשלב הבא היא מנוע מרכזי להעמקת הנסיגה, שכן היא מעצבת את התודעה הציבורית באופן שמעניק לגיטימציה מתמשכת לשלטון ולצעדים נוספים של ריכוז כוח. ההיזון החוזר אינו מקרי אלא אינהרנטי: ככל שהשלטון מצליח לעצב את מפת התקשורת ואת אופן פעולתה, כך גוברת יכולתו לעצב דרכה את תפיסות הציבור, וככל שהציבור נחשף לנרטיב זה כך מתבססת יכולתו של הממשל להמשיך ולשנות את כללי המשחק לטובתו ולהנציח את אחיזתו בשלטון לאורך זמן.

לצד השרטוט הקונספטואלי של נסיגה דמוקרטית בתקשורת, הניתוח העלה שתי מסקנות עיקריות.

המסקנה הראשונה היא כי יש לבחון לא רק את התמורות היזומות בשידור הציבורי (שמצויות במרכז השיח בעת הנוכחית), אלא את התקשורת בכללותה, ובפרט תהליכים שמתרחשים בשדה התקשורת המסחרית. מבט מקיף כזה מאפשר לחזות לאן מועדות פניו של תהליך הנסיגה הדמוקרטית בתקשורת במדינות שונות. התמונה הפנורמית

ששרטטנו מאפשרת למקם את ישראל על רצף הנסיגה הדמוקרטית באופן רב־ממדי. במובן זה, המאמר מאפשר להבחין בתהליך של נסיגה דמוקרטית כללית ורב־ממדית בתקשורת בישראל, להבדיל מבחינת מקטעים שונים שלה כמנותקים זה מזה.

המסקנה השנייה היא שמאפיינים לא־דמוקרטיים בתקשורת, שזוהו במדינות שמצויות בנסיגה דמוקרטית חריפה, ניתנים לזיהוי גם בישראל. על נקודות ההשקה והדמיון הללו עמדנו במאמר, והוספנו כי במקרה הישראלי ההקשר הביטחוני הוא זרז מרכזי של נסיגה דמוקרטית בתקשורת.

אנו מקווים כי הטיפולוגיה שהוצגה במאמר תאפשר לחוקרים למקם ולהעריך מחדש את התהליך המתרחש בישראל, כמו גם תהליכים במדינות נוספות.

נספח א'

הערכת ההיקף של לכידת התקשורת במדינות מזרח אירופה, לפי ארבעה מדדים מרכזיים המאפיינים לכידה שלטונית של שוק התקשורת – במובנו הרחב, לא רק השידור הציבורי (Dragomir, 2019):

Media capture in Central and Eastern Europe: an overview

Country	Regulatory capture	Funding	Commercial media capture	Public media capture
Bosnia & Herzegovina	Full control/decisions on mergers and acquisitions, licensing	Full control: preferential distribution, lack of transparency, state: the largest advertiser	High	Full control: governance structures and funding
Bulgaria	Full control/aligned with the political power	Full control: selective allocation of state advertising, lack of transparency	High	Full control: governance structures
Croatia	Full control/aligned with the political power	Relatively fair	Medium	Full control: governance structures and funding
Czech Republic	Full control/decisions on mergers and acquisitions, licensing	Full control: lack of criteria and transparency over the state advertising resources	High	Partial: governance structures
Hungary	Full control/aligned with the political power	Full control: totally discretionary decision-making, the government is the largest advertiser	High	Full control: governance structures and funding
Poland	Under attack	Full control: lack of transparency over allocation decisions	Medium	Full control: governance structures, funding, editorial decisions
Romania	Full control/aligned with the political power	Full control: total lack of transparency	Medium	Full control: governance structures and funding
Serbia	Full control/aligned with the political power	Full control: preferential distribution, lack of transparency, state: the largest advertiser	High	Full control: governance structures and funding
Slovakia	–	Full control: lack of transparency over allocation decisions	Medium	Full control: political control of governance structures

הערות:

- דרגומיר מציע ארבעה ממדים המאפשרים להעריך באיזו מידה השלטון לכד את התקשורת: לכידה של סוכנויות הרגולציה; צעדים שלטוניים בתחום המימון; לכידה שלטונית של התקשורת המסחרית; לכידה של השידור הציבורי.
- מדינות ה־CEE הן דוגמה למקומות שבהם לכידת תקשורת מתרחשת בעצימות גבוהה ביותר בעשור החולף, כחלק מהתופעה של נסיגה דמוקרטית.

רשימת המקורות

בג"ץ 61683-12-25 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ממשלת ישראל** (נבו 2.2.2026).

בן־דוד, ע', צוריאל, ק', טאוסיג, ש', אגרי, ח', גטניו, ש' ובועז, ח' (2025). **מדד התקשורת החופשית בישראל: על סף תהום – כך מושפע חופש העיתונות מנסיגת הדמוקרטיה בישראל**. האוניברסיטה הפתוחה, העין השביעית ומכון ון ליר בירושלים. https://www.vanleer.org.il/wp-content/uploads/2025/12/TEHOM_5-1-26_WEB.pdf

בר־סימן־טוב, א', גן־מור, ג', זנג, ה', מרדכי, נ', רוזאי, י' ורשף, מ' (2025). **עיתוי הביקורת השיפוטית על הליך החקיקה – לפעמים מניעה עדיפה על תרופה**. ICON-S Essays: חיבורים במשפט הציבורי – חיבור מס' 3 לשנת 2025. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=6221678

ברהום, ש' (2026). **העיתונות החדשה והביקורת השיפוטית: סיווג דואלי של עיתונאים ועיתונאיות**. אוניברסיטת חיפה.

החלטה 3661 של הממשלה ה־37 – סגירת תחנת השידור הצבאית "גלי צה"ל" (22.12.2025).

הצעת חוק הפרטת גלי צה"ל, התשפ"ג־2022, פ/178/25.

הצעת חוק הפרטת גלי צה"ל, התשפ"ג־2023, פ/2919/25.

הצעת חוק הפרטת גלי צה"ל, התשפ"ה־2024, פ/5141/25.

הצעת חוק הפרטת תאגיד השידור הציבורי הישראלי, התשפ"ג־2022, פ/181/25.

הצעת חוק הפרטת תאגיד השידור הציבורי הישראלי, התשפ"ה־2024, פ/5142/25.

הצעת חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו (תיקון – ביטול זיכיון לשידורים או רישיון לשידורים, פקיעתו או התלייתו), התשפ"ג־2023, פ/3769/25.

הצעת חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו (תיקון מס' 49), התשפ"ד־2024, ה"ח הממשלה 3268.

הצעת חוק השידור הציבורי הישראלי (תיקון – דיווח שנתי לוועדת הכלכלה של הכנסת), התשפ"ג־2023, פ/3776/25.

הצעת חוק השידור הציבורי הישראלי (תיקון – תקציב תאגיד השידור הישראלי), התשפ"ד־2024, פ/4736/25.

הצעת חוק השידור הציבורי הישראלי (תיקון – דרך מינוי מועצת תאגיד השידור הישראלי), התשפ"ה־2025, פ/5389/25.

הצעת חוק חובת הצגה של נתוני צפייה לצופה, התשפ"ד־2024, פ/4726/25.

הצעת חוק מניעת פגיעת גוף שידורים זר בביטחון המדינה (הוראת שעה – חרבות ברזל), תשפ"ד־2024.

הצעת חוק מניעת פגיעת גוף שידורים זר בביטחון המדינה (הוראת שעה – חרבות ברזל) (תיקון – אכיפה והארכת הוראת השעה), התשפ"ד־2024.

הצעת חוק מניעת פגיעת גוף שידורים זר בביטחון המדינה (הוראת שעה – חרבות ברזל) (תיקון – הארכת תוקף), התשפ"ד־2024.

הצעת חוק מניעת פגיעת גוף שידורים זר בביטחון המדינה (הוראת שעה – חרבות ברזל) (תיקון – מניעת שידורים), התשפ"ד־2024.

קרניאל, י' (2025). האם תיתכן תקשורת בלי פרובוקציה? *קו*, *2*.

שירות גלובס (2019, 26 באוקטובר). "צריך לדאוג שתהיה ראש ממשלה": הקלטות נתניהו-מוזס נחשפות, ויש בהן הרבה יותר מאשר דרישה לסיקור חיובי. **גלובס**. https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001304677

Audience Data Disclosure Bill, 5784-2024, P/4726/25.

Bajomi-Lazar, P., & Stępińska, A. (2019). The Hungarian media system under political pressure. *Central European Journal of Communication*, *12*, 257-262.

Bar-Siman-Tov, I., Gan-Mor, G., Zeng, H., Mordechay, N., Rozai, Y., & Reshef, M. (2025). The timing of judicial review of the legislative process – Sometimes prevention is better than cure. *ICON-S Essays: Essays in Public Law*, Essay No. 3 of 2025. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=6221678

Barhum, S. (2026). *The new journalism and judicial review: A dual classification of journalists*. University of Haifa.

Ben-David, A., Tsuriel, K., Tausig, S., Agari, H., Gatenio, S., & Boaz, H. (2025). *The Israeli Free Press Index: On the brink of the abyss – How press freedom is affected by democratic backsliding in Israel*. The Open University of Israel, The Seventh Eye, and the Van Leer Jerusalem Institute. https://www.vanleer.org.il/wp-content/uploads/2025/12/TEHOM_5-1-26_WEB.pdf

Benedek, I. (2024). Transforming the political public sphere: The media system of the Orbán regime in Hungary. *Partecipazione e Conflitto*, *17*, 469-489.

Bermeo, N. (2016). On democratic backsliding. *Journal of Democracy*, 27, 5-19.

Bill on Preventing Harm by a Foreign Broadcasting Body to State Security (Temporary Provision – Swords of Iron), 5784-2024.

Bill on Preventing Harm by a Foreign Broadcasting Body to State Security (Temporary Provision – Swords of Iron) (Amendment – Enforcement and Extension of the Temporary Provision), 5784-2024.

Bill on Preventing Harm by a Foreign Broadcasting Body to State Security (Temporary Provision – Swords of Iron) (Amendment – Extension of Validity), 5784-2024.

Bill on Preventing Harm by a Foreign Broadcasting Body to State Security (Temporary Provision – Swords of Iron) (Amendment – Prevention of Broadcasts), 5784-2024.

Bolet, D., & Foos, F. (2025). Media platforming and the normalisation of extreme right views. *British Journal of Political Science, 55*, 1–25. https://doi.org/10.1017/S0007123425000195

Çelik, B., Radl, M., Ribac, M., Toth, F., & Turnšek, T. (2024). The structural and temporal curb of populism: A cross-country analysis of authoritarian populist influences on journalism. *Journalism Studies, 25*(16), 1990–2010.

Commissioner for Human Rights (2021). *Memorandum on freedom of expression and media freedom in Hungary*. Council of Europe. https://rm.coe.int/memorandum-on-freedom-of-expression-and-media-freedom-in-hungary/1680a1e67e

Culloty, E., & Suiter, J. (2021). Media control and post-truth communication. In A. Sajo, R, Uitz & S. Holmes (Eds.), *Routledge Handbook of Illiberalism* (pp. 365-383). Routledge.

Dragomir, M. (2019, May). *Media capture in Europe*. Media Development Investment Fund. https://www.mdif.org/wp-content/uploads/2023/10/MDIF-Report-Media-Capture-in-Europe.pdf

Ekström, M., Patrona, M., & Thornborrow, J. (2020). The normalization of the populist radical right in news interviews: A study of journalistic reporting on the Swedish democrats. *Social Semiotics, 30*(4), 466–484.

Globes. (2019, October 26). "We have to make sure you'll be prime minister": The Netanyahu–Mozes recordings revealed, and there is much more in them than a demand for positive coverage. *Globes*. https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001304677

Government Resolution 3661 of the 37th Government – Closure of the military radio station Galei Tzahal (December 22, 2025).

Gross, O., & Ní Aoláin, F. (2006). *Law in times of crisis: Emergency powers in theory and practice*. Cambridge University Press.

Haggard, S., & Kaufman, R. (2021). The anatomy of democratic backsliding. *Journal of Democracy, 32*(4), 27-41.

HCJ 61683-12-25 *Movement for Quality Government in Israel v. Government of Israel* (Nevo, February 2, 2026).

Hien, J., & Norman, L. (2023). Public broadcasting and democracy's defense: Responses to far-right parties in Germany and Sweden. *Democratization*, *30*, 1160-1181.

Holtz-Bacha, C. (2021). The kiss of death: Public service media under right-wing populist attack. *European Journal of Communication*, *36*, 221-237.

Huq, A., & Ginsburg, T. (2018). How to lose a constitutional democracy. *UCLA Law Review, 65*, 78-169.

IDF Radio Privatization Bill, 5783-2022, P/178/25.

IDF Radio Privatization Bill, 5783-2023, P/2919/25.

IDF Radio Privatization Bill, 5785-2024, P/5141/25.

Israeli Public Broadcasting Bill (Amendment – Annual Report to the Knesset Economic Affairs Committee), 5783-2023, P/3776/25.

Israeli Public Broadcasting Bill (Amendment – Budget of the Israeli Public Broadcasting Corporation), 5784-2024, P/4736/25.

Israeli Public Broadcasting Bill (Amendment – Method of Appointing the Council of the Israeli Public Broadcasting Corporation), 5785-2025, P/5389/25.

Jackson, V. (2022). Knowledge institutions in constitutional democracy: Reflections on 'the press'. *Journal of Media Law, 14*, 275-322.

Karniel, Y. (2025). Is media without provocation possible?. *Kotz*, 2.

Katz, E., & Liebes, T. (2009). "No more peace!": How disaster, terror and war have upstaged media events. In N. Couldry, A. Hepp & F. Krotz (Eds.), *Media events in a global age* (pp. 32-42). Routledge.

Knutsen, C. H., Marquardt, K. L., Seim, B., Coppedge, M. Edgell, A. B., Medzihorsky, J., Pemstein, D., Teorell, J., Gerring, J., & Lindberg, S. I. (2024). Conceptual and measurement issues in assessing democratic backsliding. *PS: Political Science & Politics, 57*(2), 162-177.

Krzyżanowski, M., & Ekström, M. (2022). The normalization of far-right populism and nativist authoritarianism: Discursive practices in media, journalism and the wider public sphere(s). *Discourse & Society, 33*(6), 719–729. https://doi.org/10.1177/09579265221095406

Levi, Y., & Agmon, S. (2020). Beyond culture and economy: Israel's security-driven populism. *Contemporary Politics*, *27*, 292-315.

Little, A., & Meng, A. (2024). Measuring democratic backsliding. *Political Science & Politics*, 57, 149-161.

Lucas, E. (2022). How autocrats undermine media freedom. *Journal of Democracy, 33*, 131-146.

Lührmann, A., & Lindberg, S. I. (2019). A third wave of autocratization is here: What is new about it? *Democratization, 26*(7), 1095–1113.

Luo, Z., & Przeworski, A. (2023). Democracy and its vulnerabilities: Dynamics of democratic backsliding. *Quarterly Journal of Political Science*, *18*(1), 105-130.

Neff, T., & Pickard, V. (2024). Funding democracy: Public media and democratic health in 33 countries. *The International Journal of Press/Politics,* 29, 601-627.

Nemeth, R. (2025). *Media capture monitoring report: Hungary – Measuring EMFA compliance*. IPI-MJRC Report I. https://ipi.media/wp-content/uploads/2025/12/HUNGARY-Media-Capture-Monitoring-Report-Overview-1.pdf

Manucci, L. (2017). Populism and the media. In C. Rovira Kaltwasser, P. Taggart, P. Ochoa Espejo & P. Ostiguy (Eds.), *The Oxford handbook of populism* (pp. 467–488). Oxford University Press.

McDevitt, M. (2022). Journalism and democratic backsliding: Critical realism as a diagnostic and prescription for reform. *Political Communication, 39*, 500-516.

McNeill, Z., & Clare, V. R. (2024). Freedom of the press in Hungary & the United States: A comparative review. *City University of New York Law Review, 27*, 1-25.

Över, D. (2021). Democratic backsliding and the media: The convergence of news narratives in Turkey. *Media, Culture and Society*, *43*, 343-358.

Panievsky, A. (2022). The strategic bias: How journalists respond to antimedia populism. *International Journal of Press/Politics*, *27*, 808-826.

Polyák, G. (2019). Media in Hungary: Three pillars of an illiberal democracy. In E. Połońska & C. Beckett (Eds.), *Public service broadcasting and media systems in troubled European democracies* (pp. 279-303). Routledge.

Połońska, E., & Beckett, C. (Eds.). (2019). *Public service broadcasting and media systems in troubled European democracies*. Routledge.

Public Broadcasting Corporation Privatization Bill, 5783-2022, P/181/25.

Public Broadcasting Corporation Privatization Bill, 5785-2024, P/5142/25.

Scheppele, K. L. (2018). Autocratic legalism. *The University of Chicago Law Review, 85*(2), 545–584.

Second Authority for Television and Radio Bill (Amendment – Revocation, Expiration or Suspension of a Broadcasting Franchise or Broadcasting License), 5783-2023, P/3769/25.

Second Authority for Television and Radio Bill (Amendment No. 49), 5784-2024, Government Bills 3268.

Štětka, V. (2015). The rise of oligarchs as media owners. In J. Zielonka (Ed.), *Media and politics in new democracies: Europe in a comparative perspective* (pp. 85–98). Oxford University Press.

Štětka, V., & Mihelj, S. (2004). *The illiberal public sphere: Media in polarized societies*. Palgrave Macmillan.

Štětka, V., & Mihelj, S. (2023). Media and illiberalism. In M. Laruelle (Ed.), *The Oxford handbook of illiberalism* (pp. 870-849). Oxford University Press.

Surowiec, P., Kania-Lundholm, M., & Winiarska-Brodowska, M. (2021). Towards illiberal conditioning? New politics of media regulations in Poland (2015–2018). *East European Politics, 36*, 27-43.

Szabó, G., Norocel, O. C., & Bene, M. (2018). Media visibility and inclusion of radical right populism in Hungary and Romania: A discursive opportunity approach. *Problems of post-communism*, *66*, 33-46.

Węglińska, A., Szurmiński, Ł., & Wąsicka-Sroczyńsk, M. (2022). Politicization as a factor of shaping news in the public service media: A case study on public television in Poland. *Athenaeum Polskie Studia Politologiczne*, *72*, 29-51.

Wolkenstein, F. (2022). What is democratic backsliding? *Constellations, 30*(3), 261–275.

Yadlin, A., & Klein-Shagrir, O. (2024). On political interests and self-serving diversity: How state policymakers envision public service media. *The Communication Review*, *28*, 271-299.

Valentim, V. (2024). *The normalization of the radical right: A norms theory of political supply and demand*. Oxford University Press.

Rahmani, B. (2025). How autocrats use proxies to control the media. *Journal of Democracy*, *36*, 92-105.

Rogenhofer, J. M., & Panievsky, A. (2020). Antidemocratic populism in power: Comparing Erdoğan's Turkey with Modi's India and Netanyahu's Israel. *Democratization, 27*(8), 1394-1412.

Zonszein, M. (2024). *The mainstreaming of Israeli extremism*. Middle East Institute. https://mei.edu/publication/mainstreaming-israeli-extremism